

**Inkerinsuomalaisten paluumuuttajien integroituminen  
suomalaisille työmarkkinoille**

**Hanni Heikkinen  
Jyväskylän yliopisto  
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian  
laitos  
Sosiologian pro gradu-tutkielma  
Kevät 2000**

Hanni Heikkinen

Inkerinsuomalaisten paluumuuttajien integroituminen suomalaisille työmarkkinoille  
sosiologian pro gradu-tutkielma  
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos  
kevät 2000

54 sivua, liitteet 4 sivua

Tutkimus käsittelee inkerinsuomalaisten eli inkeriläisten paluumuuttajien integroitumista vuosituhaten vaihteen suomalaisille työmarkkinoille. Inkerinsuomalaisille myönnettiin paluumuuttajan status vuonna 1990 ja kymmenen vuoden aikana maahamme on muuttanut noin 20 000 paluumuuttajaa. Inkeriläisistä on sittemmin tullut suurin maahanmuuttajaryhmä ja venäjän kielestä kolmanneksi puhutuin kieli maassamme.

Tutkimuksen kohderyhmänä ovat Suomeen 1990-luvulla muuttaneet työikäiset inkerinsuomalaiset paluumuuttajat ja heidän perheenjäsenensä. Tutkimusaineisto on kerätty haastattelemalla seitsemää inkerinsuomalaista paluumuuttajaa keväällä 1999. Haastatelluista on tutkimukseen valittu neljä ideaalityyppiä, paluumuuttajaa, joiden kertomukset toimivat tyyppiesimerkkeinä työelämään integroitumisesta. Näillä neljällä paluumuuttajalla on erilaiset lähtökohdat työmarkkinoille integroitumiseen koulutuksen, työkokemuksen, iän ja kulttuurisen taustan suhteen. Siksi heidän tarinansa toimivat ideaalityypeinä työmarkkinoille integroituvista paluumuuttajista.

Tutkimuksessa etsittiin vastausta siihen kysymykseen, miten inkerinsuomalaiset paluumuuttajat integroituvat työmarkkinoille Suomessa? Keitä inkerinsuomalaiset paluumuuttajat oikein ovat? Millaiset ovat vuosituhaten vaihteessa suomalaiset työmarkkinat, johon inkerinsuomalaiset ovat nyt pyrkimässä? Mitkä ovat inkerinsuomalaisten valmiudet integroitua työmarkkinoille?

Työn katsotaan olevan tärkeä tekijä maahanmuuttajan integroitumisprosessissa uuteen yhteiskuntaan. Maahanmuuttajien työttömyysaste on huomattavan korkea 39% (Tilastokeskus 1999), inkeriläisten paluumuuttajien työttömyysaste on samaa luokkaa. Suomalaisessa työelämässä vaaditaan yhä enemmän joustavuutta ja uudelleen kouluttautumista. Maahanmuuttajille työmarkkinoiden muuttuvat vaatimukset ovat asettavat yhä suurempia vaatimuksia. Työmarkkinoille integroitumisen edellytyksinä pidetään suomen kielen taitoa ja ammattitaitoa. Tutkimustulosten mukaan maahanmuuttajille ovat työn haussa erittäin tärkeitä myös sosiaaliset kontaktit.

Tutkimuksessa tarkasteltiin paluumuuttajien etnistä identiteettiä heidän itsensä ja muiden määrittelemänä. Tutkimustulosten mukaan inkerinsuomalaisten ei voida katsoa muodostavan yhtä inkerinsuomalaisten etnistä ryhmää, vaan he kuuluvat useisiin etnisiin ryhmiin, vieläpä samanaikaisesti. Maahanmuuttajien etninen identiteetti ja heidän suhteensa suomalaisuuteen ovat tärkeitä työmarkkinoille integroitumisen kannalta, sillä on todettu, että työnantajat arvioivat ulkomaalaista työnhakijaa suomalaisuuden kautta.

avainkäsitteet: inkerinsuomalaiset, paluumuuttajat, työmarkkinat, työ, integroituminen

## SISÄLLYSLUETTELO

1. Inkerinsuomalaiset paluumuuttajat työelämän kynnyksellä.....	2
1.1 Tutkimuskysymys.....	4
1.2 Keitä ovat inkerinsuomalaiset?.....	6
1.3 Integroituminen uuteen kotimaahan.....	8
2. Tutkimuksen toteuttaminen.....	11
2.1 Tutkimusongelma.....	11
2.2 Tutkimusaineiston kerääminen.....	11
2.3 Tutkimusaineiston esittely.....	12
<i>Nuoren sukupolven paluumuuttajia: Aleksei ja Natalia</i>	15
<i>Keski-ikäisen sukupolven paluumuuttajia: Iida ja Andres</i>	17
2.4 Haastattelu interaktiutilanteena.....	17
3. Työn yhteiskunta.....	20
3.1 Maahanmuuttajat työmarkkinoilla.....	23
4. Työmarkkinoille integroitumisen edellytykset.....	25
4.1 Suomen kielen taito.....	25
4.2 Ammattitaito.....	28
4.3 Sosiaalinen suhdeverkosto.....	29
5. Onko etnisellä identiteetillä väliä?.....	31
5.1 Paluumuuttajien oma käsitys etnisestä identiteetistään.....	34
5.2 Muiden määrittelemä identiteetti.....	38
6. Inkerinsuomalaisten integroituminen työmarkkinoille.....	42
6.1 Nuoren sukupolven tie työmarkkinoille.....	42
6.2 Keski-ikäisen sukupolven tie työmarkkinoille.....	46
7. Pohdintaa.....	48
LÄHDELUETTELO.....	50

LIITE 1. Teemahaastattelurunko

LIITE 2. Ulkomaalaisten työttömyysaste (arvio) 31.12.1998 ja 30.9.1999. Työministeriö

LIITE 3. Suomessa asuneet ulkomaan kansalaiset 1980- 1998. Tilastokeskus

## 1. Inkerinsuomalaiset paluumuuttajat työelämän kynnyksellä

*”Kun ulkomailta tulee tänne väkeä, jolla ei ole tiedossa työpaikkaa tai tehtävää, niin he ovat eräällä tavalla tuomittuja toimittomuuteen, ja siitä seuraa kielteisiä ilmiöitä./ Suomen työmarkkinoilla vaaditaan yhä enemmän valmiuksia. Kun meiltä meni aikoinaan väkeä Yhdysvaltoihin ja Kanadaan, niin siellä sanottiin vain, että kirves käteen, mutta semmoisia töitä ei tehdä enää. Kun ruumiillisen työn osuus kaiken aikaa vähenee ja henkinen työpanos kaiken aikaa kasvaa, se nostaa maahanmuuttajille kynnystä päästä työelämään.”*

(presidentti Mauno Koivisto Helsingin Sanomien kuukausiliitteessä 7.2. 1999)

Tämä tutkimus käsittelee inkerinsuomalaisten eli inkeriläisten paluumuuttajien integroitumista vuosituhannen vaihteen työmarkkinoille Suomessa. Presidentti Mauno Koiviston aloitteesta myönnettiin inkerinsuomalaisille eli entisen Neuvostoliiton alueella asuville suomensukuisille henkilöille paluumuuttajan status vuonna 1990. Inkerinsuomalaisia paluumuuttajia on Suomeen saapunut kulu- neen kymmenen vuoden aikana noin 20 000 henkeä. Inkerinsuomalaiset ovat nyt suurin maahanmuuttajaryhmä ja heidän myötään venäjän kielestä on tullut kol- manneksi suurin kieliryhmä maassamme. Suomalaisista sukujuurista huolimatta sopeutuminen uuteen kotimaahan ei ole sujunut ongelmitta, sillä työn saamisessa ja arkisessa selviämisessä heillä on ollut samanlaisia ongelmia kuin monilla muillakin maahanmuuttajilla. Maahanmuuttajien työttömyysaste on 39% (Työ- ministeriö 1999, ks. liite 2).

Inkerinsuomalaisten työttömyysastetta on vaikea arvioida, sillä maahantulo pe- ruste ei näy työhallinnon tilastoissa. Sitä paitsi, maahanmuuttajat häviävät ulko- maalaistilastoista saadessaan Suomen kansalaisuuden. Annika Forsander arvioi Helsingin Sanomissa (13.8.1999) inkerinsuomalaisten työttömyysastetta paluu- muuttajan kansalaisuuden mukaan, onhan suurin osa inkerinsuomalaisista Ve- näjän tai Viron kansalaisia. Venäjän kansalaisilla työttömyysaste on yli 50% ja Viron kansalaisilla noin 35% (Työministeriö 1999). Inkeriläisten työttömyysaste on noin 40%.

Työhön ja työttömyyteen liittyvät kysymykset olivat taloudellisen laman ja korkean työttömyyden aikana 1990-luvulla yleinen keskustelunaihe niin tiedotusvälineissä kuin yhteiskuntatieteellisellä alallakin. 1990-luvun jälkipuoliskolla on julkaistu paljon työtä ja työttömyyttä tutkivaa sosiologista kirjallisuutta. Seppo Paananen (1999; 95) mukaan nykyisin lähes kaikkia maahanmuuttajiin liittyviä asioita tarkastellaan työmarkkinoiden näkökulmasta. Paananen (HS 18.11.1999) kiteyttää ulkomaalaisia työnhakijoita käsittelevässä väitöskirjassaan varsin osuvasti työn merkityksen maahanmuuttajille: *”Työ on pääsylippu yhteiskuntaan, sillä työmarkkinoilla ei jaeta vain työtä, vaan myös kulutuksen resursseja ja mahdollisuuksia kiinnittyä sosiaalisiin verkostoihin.”*

1990-luku oli käännteentekevä vuosikymmen Suomen kansainvälistymisen kannalta. Suomi on perinteisesti ollut maastamuuttomaa, mutta vasta 1990-luvulla Suomeen tulijoiden määrä on kasvanut huomattavasti ja maahanmuuttajien lukumäärä on kasvanut suuremmaksi kuin ulkomaille lähtijöiden määrä. Suomen väestö on lisääntyneestä maahanmuutosta huolimatta poikkeuksellisen homogeeninen verrattuna muihin Euroopan maihin niin kielen, uskonnon kuin etnisen taustansa puolesta. Suomessa muiden kulttuurien edustajia on poikkeuksellisen vähän muihin Euroopan maihin verrattuna. (Liebkind 1994; 11). Suomessa voi sanoa vallitsevan yhtenäiskulttuuri, sillä yli 90% reilusta viidestä miljoonasta suomalaisesta on luterilaista uskontoa tunnustavaa, etnisesti yhteneväistä suomenkielistä väestöä.

Vuosien 1990 ja 1998 välillä Suomessa asuvien ulkomaan kansalaisten määrä lähes nelinkertaistui; vuonna 1998 Suomessa oli noin 85 000 ulkomaan kansalaista (Tilastokeskus 1999, ks. liite 3). Lisääntyneen maahanmuuton myötä 1990-luvulla keskusteltiin sekä lehtien yleisönosastoilla, että yhteiskuntatieteellisissä julkaisuissa maahanmuuttajien vaikeuksista sopeutua suomalaiseen yhteiskuntaan. Puheenaiheena on ollut myös suomalaisten sopeutuminen maahanmuuttajiin, sillä lisääntynyt maahanmuutto on tuonut esiin valtaväestön ennakkoluuloja. Etenkin keväällä 1999 tiedotusvälineissä on kiinnitetty huomiota inkeriläisten paluumuuttoon liittyviin kielteisiin ilmiöihin, kuten työttömyyteen, ri-

kollisuuteen ja huumeiden käytön yleisyyteen pääkaupunkiseudun inkerinsuomalaisten nuorten keskuudessa.

Maahanmuuttajien määrän lisääntyminen on tuonut muutoksia siirtolaisten integroitumista koskevaan lainsäädäntöön. Toukokuussa 1999 astui voimaan kotouttamislaki: toimintasuunnitelma, joka tähtää entistä järjestelmällisempään maahanmuuttajien *kotouttamiseen*<sup>1</sup> suomalaiseen yhteiskuntaan. Suomesta on tullut entistä monikulttuurisempi yhteiskunta ja liikkuvuus tulee jatkossakin lisääntymään, sillä myös suomalaiset siirtyvät yhä aktiivisemmin kouluttautumaan ja töihin ulkomaille.

Käsitteenä monikulttuurisuus on vähitellen tullut paitsi tutkijoiden, myös viranomaisten ja käytännön ulkomaalaistyötä tekevien normaalisanastoon. Kuluneen 1990-luvun myötä monikulttuurisuudesta ja suvaitsevaisuudesta on tullut yleisesti tunnettuja ja käytettyjä käsitteitä maassamme. (Paananen 1999; 16)

## 1.1 Tutkimuskysymys

Presidentti Koiviston mainitsema ”kynnys työelämään” on tämän tutkimuksen ydin. Tutkimusongelmani on: ”Miten inkerinsuomalaiset paluumuuttajat integroituvat suomalaisille työmarkkinoille vuosituhannen vaihteessa?”

Tutkimusaineiston olen kerännyt haastattelemalla seitsemää inkerinsuomalaista paluumuuttajaa. Seitsemästä haastattelemastani paluumuuttajasta olen valinnut neljä henkilöä kertomaan tarinansa. Nämä neljä paluumuuttajaa ovat ideaalityyppejä, joiden kertomusten kautta tuon esiin tutkimukseni kannalta keskeisiä näkökulmia. Näillä neljällä henkilöllä on kullakin erilaiset lähtökohdat työmarkkinoille integroitumiseen koulutuksen, työkokemuksen, iän ja kulttuurisen taustan suhteen. Siksi heidän tarinansa toimivat tyyppiesimerkkeinä työmarkkinoille integroituvista paluumuuttajista.

---

<sup>1</sup> termin ”kotouttaminen” määrittelen kappaleessa 1.3

kollisuuteen ja huumeiden käytön yleisyyteen pääkaupunkiseudun inkerinsuomalaisen nuorten keskuudessa.

Maahanmuuttajien määrän lisääntyminen on tuonut muutoksia siirtolaisten integroitumista koskevaan lainsäädäntöön. Toukokuussa 1999 astui voimaan kotouttamislaki; toimintasuunnitelma, joka tähtää entistä järjestelmällisempään maahanmuuttajien *kotouttamiseen*<sup>1</sup> suomalaiseen yhteiskuntaan. Suomesta on tullut entistä monikulttuurisempi yhteiskunta ja liikkuvuus tulee jatkossakin lisääntymään, sillä myös suomalaiset siirtyvät yhä aktiivisemmin kouluttautumaan ja töihin ulkomaille.

Käsitteenä monikulttuurisuus on vähitellen tullut paitsi tutkijoiden, myös viranomaisten ja käytännön ulkomaalaistyötä tekevien normaalisanastoon. Kuluneen 1990-luvun myötä monikulttuurisuudesta ja suvaitsevaisuudesta on tullut yleisesti tunnettuja ja käytettyjä käsitteitä maassamme. (Paananen 1999; 16)

## 1.1 Tutkimuskysymys

Presidentti Koiviston mainitsema ”kynnys työelämään” on tämän tutkimuksen ydin. Tutkimusongelmani on: ”Miten inkerinsuomalaiset paluumuuttajat integroituvat suomalaisille työmarkkinoille vuosituhanen vaihteessa?”

Tutkimusaineiston olen kerännyt haastattelemalla seitsemää inkerinsuomalaista paluumuuttajaa. Seitsemästä haastattelemastani paluumuuttajasta olen valinnut neljä henkilöä kertomaan tarinansa. Nämä neljä paluumuuttajaa ovat ideaalityyppejä, joiden kertomusten kautta tuon esiin tutkimukseni kannalta keskeisiä näkökulmia. Näillä neljällä henkilöllä on kullakin erilaiset lähtökohdat työmarkkinoille integroitumiseen koulutuksen, työkokemuksen, iän ja kulttuurisen taustan suhteen. Siksi heidän tarinansa toimivat tyyppiesimerkkeinä työmarkkinoille integroituvista paluumuuttajista.

---

<sup>1</sup> termin ”kotouttaminen” määrittelen kappaleessa 1.3

Haastattelemillani inkerinsuomalaisilla paluumuuttajilla oli vaihtelevia käsityksiä omasta etnisestä identiteetistään ja suhteestaan inkeriläisyyteen, venäläisyyteen ja suomalaisuuteen. Tulenkin käsittelemään inkerinsuomalaisten etnistä identiteettiä kahdesta näkökulmasta ; inkeriläisten itsensä määrittelemänä ja ”muiden” määrittelemänä. Se, miksi muut ihmiset inkeriläiset paluumuuttajat luokittelevat, on merkityksellistä inkerinsuomalaisten työllistymisen kannalta. Nämä ”muut” ovat inkerinsuomalaisten kanssa tekemisissä olevia valtaväestöön kuuluvia henkilöitä, tässä tapauksessa erityisesti työnantajia. Paanasen (1999; 104) mukaan työnantajat määrittelevät ulkomaalaisen työnhakijan ammattitaidon henkilön etnisen taustan tai kansalaisuuden mukaan. Tämän väitteen mukaan henkilön etninen identiteetti, tai miksi ”muut” sen määrittelevät, on työelämään hakeutuvalla inkerinsuomalaiselle ratkaisevan tärkeä seikka.

Kuten presidentti Koivisto sanoi, työmarkkinat ovat muuttuneet paljon viime vuosikymmeninä. Työmarkkinoilla vaaditaan entistä monipuolisempia taitoja. Tärkeimmiksi ominaisuuksiksi maahanmuuttajien työllistymiseen on yleensä mainittu suomen kielen hallitseminen ja ammattitaito (Takalo ja Juote 1995). Tässä tutkimuksessa tulen tarkastelemaan inkerinsuomalaisten valmiuksia näiden ominaisuuksien suhteen. Nostan kolmanneksi työelämään pääsemiseen vaikuttavaksi seikaksi suomen kielen taidon ja ammattitaidon lisäksi sosiaalisen suhdeverkoston. Suhdeverkostolla tarkoitan sosiaalisia kontakteja valtaväestöön ja etenkin työnantajiin. Vastikään maahan muuttaneilla, heikosti suomea puhuvilla inkerinsuomalaisilla ei ole tarvittavia kontakteja suomalaisiin työnantajiin. Henkilökohtaisten kontaktien kautta hälvennetään myös työnantajien mahdollisia ennakkoluuloja ulkomaalaisia työnhakijoita kohtaan. Pakolaisten työllistymistä tutkineen Kathleen Valtosen (1999) mukaan parhaiten työllistyivät ne henkilöt, joilla oli suomalainen suosittelija.

Käytän esimerkkinä kontaktien luomisesta inkerinsuomalaisten paluumuuttajien ja työnantajien välille Jyväskylän työvoimatoimiston organisoimaa PALKO<sup>2</sup>-projektia. Vuoden (1998-1999) kestäneen projektin tarkoituksena oli paitsi

---

<sup>2</sup> PALKO- lyhenne tulee sanoista paluumuuttajien koulutusprojekti



suomen kielen ja ammatillisten valmiuksien parantaminen, myös kontaktien luominen työnantajiin muun muassa työharjoittelujen ja yritysvierailujen avulla.

## 1.2 Keitä ovat inkerinsuomalaiset?

Inkerinsuomalaisten maahanmuuttoon sovellettiin vuosina 1990-1996 ulkomaalaislakia,<sup>3</sup> jolloin määräaikaisen oleskeluluvan myöntämisen perusteeksi riitti suomalainen syntyperä. Oikeudet paluumuuttoon sai henkilö, jonka neljästä isovanhemmasta ainakin yksi oli kansalaisuudeltaan suomalainen. Paluumuutto-oikeus koskee myös paluumuuttajan puolisoa ja alaikäisiä lapsia. Vuonna 1996 paluumuuton ehtoja kiristettiin uuden ulkomaalaislain myötä. Ainakin kaksi neljästä isovanhemmasta tuli olla merkitty suomalaisiksi<sup>4</sup> henkilön syntymätodistukseen tai muuhun luotettavaan asiakirjaan. Asuttuaan yhtäjaksoisesti Suomessa kaksi vuotta, henkilölle voidaan myöntää pysyvä oleskelulupa. (Markkanen 1997; 21)

Vuoden 1999 alussa inkerinsuomalaisten maahanmuuttoa on pyritty hillitsemään tiukentamalla kriteerejä, joiden mukaan oikeus paluumuuttoon myönnetään. Vuoden 1999 alussa ulkoasiainvaliokunnan tekemän selvityksen mukaan inkeriläisiä on Suomeen muuttanut odotettua suurempi määrä ja heidän sopeutumisansa on sujunut ”odotettua huonommin” (Ulkoasiainvaliokunnan raportti 1999). Selvityksen mukaan suomalainen *identiteetti* ja suomen kielen taito on otettava huomioon valintaprosessissa entistä paremmin. Pääministeri Lipponen (HS 25.2.1999) perusteli paluumuuttajien määrän rajoittamista ”tietynlaisen moraalisen velvoitteen täyttymisellä”. Helsingin Sanomien mukaan Pietarissa, Petroskoissa ja Tallinnassa jonottaa edelleen noin 17 000 muuttohalukasta. Vuonna 1998 Suomeen tuli runsaat 1 200 inkeriläistä, vaikka vuosikiintiö on yhä 2 000 henkilöä (HS 7.2. 1999).

Suomi ei suinkaan ole ainoa maa, joka ottaa vastaan paluumuuttajia entisen Neuvostoliiton alueelta. Suurimmat paluumuuttovirrat suuntautuvat Itä-

---

<sup>3</sup> ulkomaalaislaki 18§:n 1 momentti

<sup>4</sup> ulkomaalaislaki 18 a § (511/96)

Eurooppaan, mutta myös Saksaan ja Kreikkaan on muuttanut paluumuuttajia huomattavasti suurempia määriä kuin Suomeen. (Heikkilä-Paukkonen 1997; 31)

Inkerinsuomalaisten paluumuuttoon oli kaksi syytä. Varsinainen perustelu on ”kunniavelan maksaminen”, kuten presidentti Koivisto asian ilmaisi eräässä tv-ohjelmassa vuonna 1990. Tätä Koiviston lausuntoa pidetään eräänlaisena paluumuuton lähtölaukauksena: ”Inkeriläiset ovat suomalaisia. Heidän esi-isänsä ovat Ruotsin vallan aikana sille alueelle siirrettyjä ja ovat siellä monia kokeneet.” (Paananen 1999; 43) Toinen syy paluumuuttoon oli 1980-luvulla odoteltu nousukauden työvoimapula, sillä poliitikot pitivät työvoiman loppumista pahimpina uhkana Suomen taloudelle. Työvoimaksi haluttiin tuoda suomensukuisia ja suomea puhuvia työntekijöitä. (Takalo ja Juote 1995; 54) Kuitenkin varsin pian paluumuuton alkamisen jälkeen työvoimapula muuttui lamaksi ja suurtyöttömyydeksi ja monet inkeriläiset joutuivat heti Suomeen tultuaan työttömiksi.

*Paluumuuttajia* ovat työministeriön (1997; 9) luokituksen mukaan Suomeen pysyvästi muuttavat henkilöt, joilla on suomalainen syntyperä. Aikaisemmin suurin paluumuuttajaryhmä olivat Ruotsista takaisin muuttavat suomalaiset. (ibid.) Paluumuuttajat ovat erityisasemassa muihin maahanmuuttajiin nähden, sillä heidän on helppo saada omaisensa mukanaan Suomeen. He saavat kansalaisuuden anomuksesta, eivätkä he myöskään tarvitse työlupaa (Paananen 1999; 90).

*Maahanmuuttajia* ovat kaikki Suomeen ulkomailta muuttavat, ovat he sitten syntyperältään suomalaisia, ulkomaalaisia tai pakolaisstatuksella maahamme asumaan muuttavat henkilöt. Laakkosen (1997; 124) mukaan termi ”maahanmuuttaja” on korvannut aikaisemmin käytetyn käsitteen ”ulkomaalainen”, jolla lähinnä nykyisin tarkoitetaan vain maassamme vierailevaa henkilöä. (ibid.)

Keitä inkerinsuomalaiset sitten oikein ovat? Inkerinmaalla on ollut vuosisatojen ajan suomalaisasutusta. Inkerinmaaksi kutsutaan Pietaria ympäröivää aluetta, joka ulottuu myös nykyisen Viron puolelle. Inkerinsuomalaisten juuret alkavat

kaukaa, aina 1600-luvun Ruotsi-Suomesta asti. Tällöin Ruotsi Venäjää vastaan sotiessaan valloitti Pietaria ympäröivän Inkerinmaan maakunnan. Alueen venäläiset asukkaat muuttivat pois ja Ruotsin hallitsijat kannustivat suomalaisia muuttamaan tyhjentyneelle alueelle. Näin Inkerinmaa sai suomalaisperäisen luterilaisen väestönsä. Venäjän vallankumouksen aikana inkeriläiset pyrkivät itsehallintoon ja tapahtumien seurauksena tuhansia inkerinsuomalaisia tuli pakolaisina Suomeen 1920-luvun vaihteessa. (Saukoniemi 1998; 20-22)

Vallankumouksen jälkeen Inkerinmaalle jääneiden suomalaisperäisten asukkaiden elämä vaikeutui, kun suomalaisuutta alettiin kitkeä kovin ottein. Kouluja muutettiin venäjänkielisiksi yhdessä yössä ja ihmisiä pakkosirrettiin Keski- ja Pohjois-Venäjälle työleireille.(ibid.)

Toisessa maailmansodassa Suomen sotiessa Neuvostoliittoa vastaan inkeriläiset sotivat Suomen riveissä. Toisen maailmansodan aikana saksalaisten miehittämiltä alueilta siirrettiin yli 60 000 inkerinsuomalaista Suomeen vuosina 1943-1944. Sodan jälkeen Neuvostoliitto vaati inkeriläisten palautusta ja suuri osa heistä palasikin takaisin, mutta he eivät saaneet enää palata vanhoille asuin-joilleen, vaan heidät hajautettiin ympäri Neuvostoliittoa. Monet perheet joutuivat vankileireille Siperiaan ja sittemmin muuttivat asumaan ympäri Neuvostoliittoa. Tämän vuoksi Suomeen saapuvat inkerinsuomalaiset voivat olla Venäjän, Viron, Valko-Venäjän tai Ukrainan kansalaisia. (ibid.)

On olemassa todisteita siitä, että Suomesta palautettiin Neuvostoliittoon pakolla noin 330 Suomeen adoptoitua inkeriläistä orpolasta sekä noin 850 Suomen armeijan riveissä vapaaehtoisena palvelutta inkeriläistä (Ulkoasiainvaliokunnan raportti 1999; 3).

### **1.3 Integroituminen uuteen kotimaahan**

Maahanmuuttajien integroitumista uuteen yhteiskuntaan on tutkittu eri tieteenaloilla, sosiologian lisäksi muun muassa sosiaaliantropologiassa, psykologiassa ja sosiaalipsykologiassa. Etenkin maissa, joissa on paljon siirtolaisia, kuten Iso

Britanniassa, Yhdysvalloissa ja Kanadassa, on siirtolaisuuteen liittyvää tutkimusta tehty paljon. Koska Suomessa on maahanmuuttajia viimeisen vuosikymmenen lisääntyneestä maahanmuutosta huolimatta vähän, ei kaikkea suuren mittaluokan siirtolaismaissa tutkittua tietoa voida soveltaa Suomen tilanteeseen.

Termi ”kotoutuminen” on uudissana, joka liittyy toukokuussa 1999 voimaan tulleeseen ulkomaalaislakiin, joka paremmin tunnetaan juuri kotouttamislakina. ”Kotoutuminen” on suomenkielinen vastine integraatio-sanalle, joka on varta vasten ”keksitty” Suomen Kielitoimistossa. Kotouttamislakiehdotusta suunnitellessaan silloisen sosiaali- ja terveysministeriön virkamiehet pyysivät Kielitoimistolta sanaa, jolla korvata englannin kielestä lainattu ”integroituminen”. ”Idea on se, että kun maahanmuuttaja kotoutuu muuttoyhteisöön, hän tuntee sen kodikseen, jonka rakentamiseen hän voi osallistua tasavertaisena, omin henkisin ja kulttuurisin varoinsa”, kerrotaan Suomen Kielitoimistosta (Kekäläinen 1997; 6). Työvoimahallinnon näkökulmasta kotouttaminen tarkoittaa niitä yhteiskunnan toimia, joilla maahanmuuttajien sopeutumista tuetaan, esim. kielen tai yhteiskuntatietouden opettamista tai tulkkipalvelujen järjestämistä (Filppula 1998; 5).

Vuonna 1999 lehdistössä on seurattu toukokuussa voimaan tulleen kotouttamislain valmistelua ja myöhemmin sen täytäntöönpanoa. Termiä ”kotoutuminen” on käytetty paitsi lehdistössä, myös yleisemmin maahanmuuttajia koskevissa artikkeleissa korvaamaan synonyymit ”integroituminen” ja ”sopeutuminen”. Ajan myötä selvinnee, vakiintuuko ”kotoutuminen” suomen kielen käyttösanastoksi. Tässä tutkimuksessa käytän termejä ”integraatio” tai ”sopeutuminen”, siitä huolimatta, että ”kotoutuminen” on mielestäni varsin käyttökelpoinen uudissana. Tutkimukseni teoreettinen tausta on yhteiskuntatieteissä ja antropologiassa ja sanan ”integraatio” käyttö on vakiintunut näiden tieteen alojen terminologiassa.

Kathleen Valtonen (1999; 4) määrittelee tutkimuksessaan, joka käsittelee pakolaisten sopeutumista Suomeen 1990-luvulla, kotoutumisen siksi käytännön prosessiksi, jossa maahanmuuttaja pyrkii asettautumaan uuteen yhteiskuntaan. Hänen mukaansa integroituminen tai kotoutuminen määritellään laajassa mielessä

osallistumiseksi yhteiskunnan taloudelliseen, poliittiseen ja sosiaaliseen elämään. Kotoutuminen viittaa Valtosen mukaan siis maahanmuuttajien, hänen tutkimuksessaan nimenomaan pakolaisten, osallistumiseen täyspainoisesti yhteiskunnan toimintaan. (ibid.)

Valtosen tutkimuksessa pakolaiset kiinnittivät toistuvasti huomiota siihen, että ilman todellisia mahdollisuuksia työllistymiseen, puhe kotouttamisesta on turhaa. Valtonen esittää tutkimuksen tuloksena, että työllistyminen on kotoutumisen kannalta ensiarvoisen tärkeää, sillä se mahdollistaa osallistumisen myös kaikilla muilla yhteiskuntaelämän alueilla. Tutkimuksen mukaan työttömyydellä on luonnollisesti päinvastainen vaikutus: varsinkin pitkäaikaistyöttömyydellä on hyvin vahingollinen vaikutus tutkimuksen kohteina olleiden pakolaisten ja heidän perheidensä kotoutumiseen. (ibid. 57)

## **2. Tutkimuksen toteuttaminen**

Tutkimuksen kohderyhmänä ovat Suomeen 1990-luvulla muuttaneet työikäiset inkerinsuomalaiset paluumuuttajat. Tutkimusaineisto on kerätty toukokuussa 1999 haastattelemalla seitsemää inkerinsuomalaista paluumuuttajaa Jyväskylässä.

On muistettava, että suuri osa Suomeen muuttaneista 20 000 paluumuuttajasta on (inkerin)suomalaiset sukujuuret omaavien henkilöiden perheenjäseniä. Toisin sanoen siinä joukossa ihmisiä, joita yleisesti kutsutaan inkerinsuomalaisiksi paluumuuttajiksi, suuri osa on venäläisiä tai virolaisia perheenjäseniä. Toisaalta, kuten myöhemmin totean, varsinkin nuoremman polven inkerinsuomalaisilla siteet inkerinsuomalaisuuteen ja suomen kieleen ovat niinkään heikot. Yksi seitsemästä haastateltavastani oli virolainen mies, jonka aviopuoliso on inkerinsuomalainen.

### **2.1 Tutkimusongelma**

Etsin tutkimuksessa vastausta siihen kysymykseen, miten inkerinsuomalaiset paluumuuttajat integroituvat työmarkkinoille vuosituhannen vaihteen Suomessa. Keitä inkerinsuomalaiset paluumuuttajat oikein ovat? Millaiset ovat ne työmarkkinat, johon inkerinsuomalaiset ovat nyt vuosituhannen vaihteessa pyrkimässä? Mitkä ovat inkerinsuomalaisten valmiudet integroitua työmarkkinoille?

### **2.2 Tutkimusaineiston kerääminen**

Tutkimusaineistoni halusin kerätä haastattelemalla ja saada sillä tavoin tutkittavien oma ääni kuuluviin. Teemahaastattelun ajatus on mahdollisimman luontevassa, keskustelunomaisessa tilanteessa käsitellä tutkijaa kiinnostavia teemoja tilanteeseen sopivassa järjestyksessä. (Vrt. Hirsjärvi ja Hurme 1982). Teemahaastattelurunko on tutkimuksen liitteenä (liite 1).

Haastateltaviini sain yhteyden Jyväskylän työvoimatoimiston kansainvälisen osaston erikoistyövoimaneuvoja Lea Nergin kautta. Haastateltavistani kolme oli ollut mukana Jyväskylän työvoimatoimiston organisoimassa paluumuuttajien koulutusprojektissa PALKO:ssa, jota käytän esimerkkinä suhdeverkoston luomisesta työnantajien ja maahanmuuttajien välille. Harvalla paluumuuttajalla on Suomeen tullessaan työpaikkaa valmiina, joten suuri enemmistö paluumuuttajista käyttää ainakin ensimmäisinä vuosinaan maahanmuuton jälkeen työvoimatoimiston palveluja. Sen vuoksi katson, että haastateltavani edustavat inkerinsuomalaisten paluumuuttajien suurta enemmistöä. Seitsemästä teemahaastattelusta viisi on tehty jyvaskyläläisissä kahviloissa, kahta paluumuuttajaa haastateltiin heidän työpaikoillaan.

### **2.3 Tutkimusaineiston esittely**

Haastateltavani olivat eri-ikäisiä ja erilaisessa elämäntilanteissa olevia henkilöitä, jotka olivat syntyneet eri maissa (entinen Neuvostoliitto, Suomi) ja joilla oli eri kansalaisuus (Venäjän, Viron tai yhdessä tapauksessa entisen Neuvostoliiton). Viidellä haastateltavistani oli äidinkielenä venäjä, yhdellä suomi ja yhdellä viro. Haastateltavieni ammatit olivat elektromeikkaanikko, valtiontilan sekatyöntekijä, kemian laborantti, auton asentaja, fysiikan ja kemian opettaja ja väliskäri. Nuorimmalla haastateltavistani ei ollut vielä ammattikoulutusta, hän pyrki koulutukseen ja oli kesätyössä leipomossa. Nuorin haastateltavistani oli 19-vuotias, vanhin 55-vuotias.

Kuten tutkimusaineistoa myöhemmin eritellessäni käy ilmi, heidän käsityksensä omasta etnisestä identiteetistään<sup>5</sup> ja suhteestaan suomalaisuuteen, inkeriläisyyteen ja venäläisyyteen vaihteli suuresti. Nämä seitsemän haastateltavaani kuitenkin muodostavat erilaisuudestaan huolimatta selkeän ryhmän, joskin ulkoapäin annetuin kriteerein; he ovat kaikki saapuneet Suomeen inkerinsuomalaisen statuksen turvin. Suomeen vastikään muuttaneina heillä on kuitenkin samankaltaisia kokemuksia uuteen kotimaahan sopeutumisesta.

---

<sup>5</sup> etninen identiteetti-käsitteen määrittelyn luvussa 5

Varttunut sukupolvi, joka eläkeikäisenä on jo poistunut työmarkkinoiden käytöstä, ei kuulu tutkimukseni varsinaiseen kohderyhmään. Saadakseni kokonais käsityksen Suomeen muuttaneista inkerinsuomalaisista haastattelin varsinaisen primääriaineistoni (ks. Hirsjärvi 1997; 185) lisäksi inkeriläistä eläkeläispariskuntaa Jyväskylässä. Runsaan kahvipöydän ääressä vietetyn iltapäivän jälkeen inkerinsuomalaisten lähihistoria muuttui eläväksi tarinaksi. Haastattelin myös Jyväskylän työvoimatoimiston erityistyövoimaneuvojaa Lea Nergiä inkerinsuomalaisten työllistymistä koskevista kysymyksistä.

Tutkimusaineistoni jaottelen haastateltavieni edustamien sukupolvien mukaan. Haastatteluaineistostani käy selkeästi ilmi, että maahanmuuttajien käsitykset omasta etnisestä identiteetistään, samoin kuin heidän mahdollisuutensa integroitua työmarkkinoille uudessa kotimaassa, ovat sidottuja henkilön edustaman ikäpolven yhteisiin kokemuksiin. Samanlaista sukupolvia korostavaa luokitusta ovat käyttäneet Takalo ja Juote (1995; 79-81). He sitovat henkilön etnisen identiteetin inkeriläisten historiallisiin vaiheisiin.

*Varttunut sukupolvi*,<sup>6</sup> joka nykyään on jo vanhuusiässä, on syntynyt Inkerinmaalla ennen karkotuksia ja väestönsiirtoja. Heille inkerinsuomalaisten kärsimyshistoria on omassa elämässä koettua ja heillä on vahva suomalainen identiteetti. (ibid.)

*Keski-ikäinen sukupolvi* on useimmiten syntynyt alueilla, jonne inkerinsuomalaiset oli sodan jälkeen karkotettu. Siteet suomalaisuuteen syntyivät vanhempien kautta, käsitykset Inkerinmaasta ja Suomesta olivat vanhempien välittämien mielikuvien ja perheessä mahdollisesti säilytettyjen traditioiden varassa. Usein kotikielenä puhuttiin suomea. (ibid.)

*Nuori sukupolvi*, jolla tässä tutkimuksessa tarkoitan työmarkkinoille astuvia, noin 20-30-vuotiaita maahanmuuttajia, on Takalon ja Juotteen (1995) mukaan

---

<sup>6</sup> käsitteet tämän tutkimuksen tekijän nimeämiä



syntynyt usein kahden kulttuurin avioliitoista, usein vain toinen vanhemmista on inkerinsuomalainen. He tiedostavat suomalaisen syntyperänsä, mutta kosketus suomalaisuuteen on usein ollut varsin pinnallista. Kotona ei olla puhuttu suomea ja he ovat identifioituneet asuinmaansa mukaan venäläisiin tai virolaisiin. (ibid.)

Tässä työssä on tutkimuksen kohteena kaksi jälkimmäistä, työikäistä sukupolvea: keski-ikäiset ja nuoret inkerinsuomalaiset. He ovat 1990-luvulla muuttaneet Suomeen ja ovat nyt hakeutumassa työmarkkinoille tai ovat jo työsuhteessa.

Olen valinnut aineistostani neljä inkerinsuomalaisen paluumuuttajan statuksella Suomeen tullutta henkilöä eräänlaisiksi ideaalityypeiksi kuvaamaan integroitumisprosessia. Nuoria inkerinsuomalaisia edustaa tässä tutkimuksessa 29-vuotias Aleksei ja 30-vuotias Natalia. Aleksei on työtön elektromeikkaaniko. Natalialla on venäläinen korkeakoulututkinto, jota hän tulee täydentämään suomalaisessa yliopistossa. Keski-ikäisiä inkerinsuomalaisia edustaa 43-vuotias virolainen Andres ja 55-vuotias Iida. Andres ei ole itse inkerinsuomalainen, vaan muutti Suomeen inkerinsuomalaisen vaimonsa kanssa. Andres on kouluttautunut Suomessa uuteen ammattiin, vahtimestari-suntioksi ja on määräaikaisessa työsuhteessa. Iida on koulutukseltaan kemian laborantti ja on työllistynyt omalle alalleen, niin ikään määräaikaiseen työsuhteeseen.

Valitsin juuri nämä neljä henkilöä tutkimukseen esimerkitapauksiksi myös siksi, että he kertoivat hyvin avoimesti omasta elämästään. Vaikutti siltä, että he olivat itse pohtineet paljon sopeutumistaan uuteen kotimaahan ja olivat halukkaita keskustelemaan siitä. Haastattelemani henkilöiden nimet on muutettu.

Aineistoni heterogeenisuuden vuoksi en pyrikään löytämään näiden paluumuuttajien tarinoista yhtäläisyyksiä. Nämä neljä paluumuuttajaa eivät voikaan edustaa kaikkia työikäisiä inkeriläisiä paluumuuttajia, vaan heidän kertomuksensa ovat ainutkertaisia, yhden ihmisen sopeutumisprosesseja uuteen kotimaahan. Näiden haastattelujen perusteella ei siis ole mahdollista tehdä suuria yleistyksiä Suomen inkeriläisistä, eikä suurien totuuksien löytäminen kvalitatiivisen tutkimuksen tavoitteena olekaan. Sen sijaan tarkoitukseni on kuvata näiden paluumuuttajien

kokemuksia ja lisätä ymmärrystä maahanmuuttajien, tässä tapauksessa inkerin-suomalaisten paluumuuttajien, integroitumisprosessista.

### **Nuoren sukupolven paluumuuttajia: Aleksei ja Natalia**

*Aleksei (29v.)* on kotoisin Venäjältä, Uralilta. Hän muutti 17-vuotiaana opiskelemaan Pietariin lääketieteelliseen opistoon, missä opiskeli elektroniikan ja tele-tekniiikan teknikoksi. Kahden vuoden asepalveluksen hän suoritti Pohjois-Venäjällä. Aleksein isä on inkeriläinen ja sitä kautta järjestyi Suomeen muutto viisi vuotta sitten.

”Mun isoäiti ja isoisä isän puolelta, ne ovat täysin inkeriläisiä. Isä täysin inkeriläinen, mutta se on vain veri. Mutta kulttuuri kuoli. Mun isoisä ammuttiin vuonna 1938, isoäiti oli vankilassa. Mun isä kasvoi lastenkodissa ja unohti kielen. Hän unohti sen täysin. Kaikki semmoiset kielen jutut, kielen kysymykset oli myöskin politiikkaa silloin. Ei saanut puhua eestiä, ei saanut puhua ukrainaa venäläiskoulun alueella. Sun ei tarvii ottaa kuin kirja hyllyltä ja lukea, kaikki tietävät... mutta mä aina olin suomalainen.”

Vuoden kuluttua saapui Suomeen tuore vaimo saatuaan opiskelunsa päätökseen Venäjällä. Aleksein vanhemmat muuttivat Suomeen vasta vuonna 1999. Suomessa Aleksein koulutusta on vaikea rinnastaa suomalaiseen koulutukseen, sillä Suomessa vastaavaa tutkintoa ei ole.

”Tässä Suomessa se ei merkitse mitään. Ei merkitse mitään, koska se on lääketieteellisen. Jos mä olisin vain teknikko, tai semmonen, siis ok, mut lääke... semmonen sana, siis se ei merkitse mitään. Tarvii opiskella uudet./ Mä tulin vuonna 1994, sitten puolentoista vuoden kuluttua tai vuoden kuluttua, kun kielitaito oli tyydyttävä, niin että mä pystyin toimia, mä sain harjoittelupaikan. Se oli semmoinen firma, (firman nimi), mä toimin siellä koko kesän ilmaiseksi. Sitten kävin taas kielikurssilla pari kuukautta. Sen jälkeen pomo

soitti ja sanoi, ”haluatko työpaikan”? Tietenkin. Sitten se kesti yksitoista kuukautta.”

Haastatteluhetkellä keväällä 1999 Aleksei oli työttömänä.

*Natalia* (30v.) on asunut Pietarissa melkein koko ikänsä ja on yhden lapsen yksinhuoltaja. Hän valmistui Pietarin yliopistosta fysiikan ja tähtitieteen opettajaksi vuonna 1996 ja muutti lapsineen puolitoista vuotta valmistumisen jälkeen Suomeen. Natalian isä on inkerinsuomalainen, mutta lapsille suomea ei kuitenkaan ole opetettu. Natalian mukaan inkeriläisyys ei Venäjällä lapsuudenkodissa näkynyt juuri mitenkään.

”Kun myöhemmin kysyin, että miksi niin, niin hän (HH: isä) sanoi, että hänen mielestään se oli vaarallista. Mä uskon, koska hänen isällä oli ollut... hänen isä, tai minun vaari, oli aika isosta perheestä ja perhe on kärsinyt. Kuusi ensimmäistä vuotta mä asuin Siperiassa, kun olin vielä pieni lapsi, mummon kanssa. Hän oli inkerinsuomalainen ja hänen äidinkieli oli suomi ja hän puhui venäjää vähän hassusti. Sen takia kun mä itse pääsin ensiluokalle, mulla oli kieliongelmaa, koska minä en osannut suomea, mutta puhuin semmoista omaa venäjää.”

Opintojen aikana Natalia työskenteli näkövammaisten koulussa, kirjastonhoitajana ja opintojen loppuvaiheessa lahjakkaille lapsille tarkoitettussa erikoiskoulussa ohjaajana. Suomea Natalia oli opiskellut Pietarissa muutaman kuukauden, mutta vasta Suomessa alkoi suomen kielen opiskelu toden teolla. Neljästä eräänlaiseksi esimerkkitapaukseksi valitsemastani paluumuuttajasta Natalia oli ainoa, joka osallistui PALKO -projektiin. Natalian tuli myös selvittää, miten hänen opintonsa rinnastuvat suomalaisin tutkintoihin. Keväällä 1999 Natalia oli lopettanut työharjoittelunsa ja oli juuri saanut tiedon mahdollisuudestaan saada omaa venäläistä tutkintoa täydentävä opiskelupaikka Jyväskylän yliopistosta.

## **Keski-ikäisen sukupolven paluumuuttajia: Iida ja Andres**

*Iida* (55v.) syntyi Jyväskylässä sodan loppuessa vuonna 1944, mutta muiden inkerinsuomalaisten lailla hänet palautettiin äitinsä mukana Neuvostoliittoon samana vuonna. Perhe pakotettiin asumaan Pihkavan alueelle, sillä takaisin Inkerinmaalle, mistä äiti ja äidinäiti olivat kotoisin, ei voinut palata. Myöhemmin perhe asui Komin tasavallassa Uralilla, kunnes 1960-luvulla, Iidan ollessa nuori tyttö, perhe muutti Viroon.

”Siihen asti kun tultiin Viroon, ja sielläkin, Viron kieltä minä myös en osannut ollenkaan, kouluun asti me puhuttiin vaan suomea kotona, mä ja äiti ja eno. Sitten oli pakko, ensin opimme venäjän kielen, sitten opimme viron kielen.”

Virossa Iida työskenteli pääasiassa laboranttina kemianteollisuudessa. Lapsia syntyi kaksi. Neuvostoliiton lakien mukaan Iidan työ laskettiin terveydelle vaarallisiin ammatteihin ja eläkkeelle pääsi 45-vuotiaana. Iida jäi eläkkeelle 46-vuotiaana. Kun Iidan poika oli muuttanut jo työn perässä Suomeen ja tytär oli Tallinnan yliopistossa, alkoi 1990-luvun alussa kypsyä päätös lähteä Suomeen. Tarvittavat paperit järjestäytyivät Iidan kertoman mukaan nopeasti, viikossa.

”Semmonen tilanne, et mä jäin ihan yksin, poika meni ja tytär meni, ja minä jäin ihan yksin sinne asuntoon, ja äitiki...meni..., jotenka... ja just Jyväskylään, koska täällon minun kummitäti, viel nytkii on elossa. Päätettiin, ainakin on tuttuja. Tämmöstä. Kuus kuu-kautta mä asuin ensin ensikodissa, ensi- ja turvakodissa. Oli kyl kauhee, ensimmäinen vuosi oli kauhee. Ku ei ollut tuttuja ketään, kaikki vierasta ja lapset oli kaukana. ”

Keväällä 1999 Iidan määräaikaista työsopimusta laboratoriossa oli juuri jatkettu kesän yli.

*Andres* (43v.) muutti Virossa Suomeen viisi vuotta sitten inkerinsuomalaisen vaimonsa kanssa. Koko aikuisikänsä Andres oli ollut työssä Virossa valtionehtilalla, kolhoosilla. Siellä hän teki erilaisia töitä, toimi mm. autonkuljettajana, vaimo työskenteli kolhoosilla kirjanpitäjänä. Kun Viro itsenäistyi, kolhoosi yksityistettiin ja jaettiin kappaleiksi, mutta työt jatkuivat.

”Siellä tuli tehdä sitä työtä, mitä annettiin, kaikenlaista. Meillä rakennettiin sinne keskuslämmitys... no yleensä mulla oli ammatti niinku autonkuljettaja. Mulla oli semmonen ajokortti, että olin oikeutettu ajamaan kaikil autoil... busseja ihmisten kuljetukseen... osan ajasta olin traktoristikin, se oli siis viimeinen ammatti. Ja lämmittäjänä. Kaikenlaista toimintaa, mitä yleensä maatalossa tulis tehdä. Ei lehmänlypsyä. Ei siiankasvatusta myöskään. Minä kuljetin kyllä kaikkia eläimiä, teurastamolle.”

Tytär tuli ensin opiskelemaan Jyväskylään 1990-luvun alussa. Andreksen vaimon molemmat vanhemmat olivat inkeriläisiä ja lupapaperit järjestyivät, joten Andres vaimoineen muutti Jyväskylään vuonna 1994. Ensimmäiset kolme kulkautta asuttiin tyttären asunnossa, sitten vanhemmat saivat oman asunnon. Myös poika muutti Suomeen, toinen poika työskentelee Virossa eikä suunnittele Suomeen muuttamista.

Keväällä 1999 Andres oli työssä vahtimestari-suntiona määräaikaaisella työsopimuksella.

#### **2.4 Haastattelu interaktiutilanteena**

Haastattelemalla kerätyissä tutkimuksissa on syytä kiinnittää huomiota siihen, miten tilanne ja haastattelija on vaikuttanut haastateltavaan ja siten saadun tiedon luonteeseen ja luotettavuuteen. (Alasuutari 1994; 122) Haastattelutilanteessa olin ensisijaisesti kansalaisuudeltani ja etniseltä taustaltani suomalainen ja haastattelin heitä äidinkielelläni suomella. Monet heistä sanoivat seurustelevansa

lähinnä venäläisten ja venäjänkielisten kanssa, minä olin siis monille heistä harvinaisen tuttavuus nuorena suomalaisena yliopisto-opiskelijana.

Haastattelut tehtiin suomen kielellä. Melkein kaikissa seitsemässä haastattelutilanteessa koin olevani jonkin verran etulyöntiasemassa, koska minulla oli mahdollisuus puhua äidinkieltäni. Joissakin haastatteluissa omaksuinkin tavallista aktiivisemmän haastattelijan roolin ja autoin haastateltavaa paikoin oikeiden sanojen löytämisessä. Kaikki haastateltavani puhuivat ymmärrettävää suomen kieltä, kolme haastateltavaani puhuivat suomea kuin kuka tahansa suomalainen.

Olin kaikille esitellyt lyhyesti itseni haastattelun alussa ja kertonut opiskelleeni venäjän kieltä ja olevani kiinnostunut venäläisestä kulttuurista. Iida, Aleksei ja Andres olivat kiinnostuneita siitä, missä olin matkustellut Venäjällä (Andreksen tapauksessa Virossa). He erottivat minut *muista suomalaisista* ja sen erottelun ansiosta he pystyivät minulle puhumaan esimerkiksi negatiivisista kokemuksista muiden suomalaisten taholta. Nauhurin napsahdettua pois päältä Iida tähdensi, että sellaisten ihmisten, jotka *eivät itse ole matkustelleet* ja ovat aina asuneet Keski-Suomessa, on vaikea ymmärtää paluumuuttajien kokemuksia. Näin hän antoi ymmärtää, että minä en kuulu tähän joukkoon. Samanlaisessa tilanteessa varsinaisen haastattelun jälkeen Aleksei sanoi, että minulla ei ole hänen mielestään stereotypiaa venäläisistä ihmisistä, koska puhun venäjää ja koska opiskelen yliopistossa. Näin hänkin tähdensi, että minä en kuulu *niihin* suomalaisiin, joihin hän aikaisemmin viittasi puhuessaan suomalaisten negatiivisista asenteista.

### 3. Työn yhteiskunta

Antti Kasvion (1994; 111) mukaan palkkaa vastaan tehtävä työ on yksi niistä kiinteään institutionaalisen muodon saaneista nyky-yhteiskunnan toiminnoista, joiden kautta ihmiset voivat pyrkiä toteuttamaan tärkeinä pitämiään asioita. Yhteiskunnan modernisaatiokehityksen myötä juuri ansiotyö on noussut tekemisen kulttuurissa hallitsevaan asemaan. Kasvion mukaan ansiotyössä käyminen koetaan miltei itsestään selvästi normaaliin aikuisuuteen kuuluvaksi asiaksi ja että työ ja ammatti ovat kohonneet keskeisimmiksi ihmisten aineellisen toimeentulon turvaamisen keinoiksi. Näin ollen työuralla eteneminen toimii keskeisenä kansalaisten sosiaalisen statuksen määrittäjänä. (ibid.)

Suomea on perinteisesti pidetty vahvan työkuulttuurin maana. Sosiaalitieteissä on 1950-luvulta lähtien tutkittu empiirisesti ihmisten työasenteita. Monissa niin suomalaisissa kuin kansainvälisissäkin tutkimuksissa on todettu, että työ on ollut suomalaisille keskeinen elämänarvo. Esimerkiksi 1970-luvulla pohjoismaisessa hyvinvointitutkimuksissa suomalaiset nimesivät työn keskeisemmäksi elämänarvoksi useammin kuin muiden Pohjoismaiden kansalaiset. Taloudellisen laman ja massatyöttömyyden aikaan 1990-luvulla on aiheellista olettaa, että työn merkitys on muuttumassa. Kun väestöstä yhä harvempi on vakinaisessa työsuhteessa, voisi kuvitella, että palkkatyön asema on murtumassa. Syvimmän taloudellisen laman aikana vuonna 1993 kesällä, työttömien luku ylitti jo puolen miljoonan rajan, mikä merkitsi 20% työttömyysastetta. Kasvio arvioi, että tulevaisuudessa yhä pienempi työssäkäyvä aktiiviväestö joutuu ylläpitämään kasvavaa passiiviväestöä. (Kasvio 1994; 108, 117)

1990-luvulla suomalainen yhteiskunta on taloudellisen laman ja massatyöttömyyden myötä kokenut radikaaleja muutoksia. Ennen kuin alan pohtia kuinka maahanmuuttajat, erityisesti inkeriläiset paluumuuttajat, sijoittuvat työmarkkinoille Suomessa, on kuvattava, *mihin* he oikeastaan ovat integroitumassa? Millainen on 1990-luvun suomalainen yhteiskunta? Miten sosiologisessa keskuste-

lussa selitetään suomalaisessa yhteiskunnassa 1990-luvulla tapahtuneita muutoksia?

Suomea koko 1990-luvun koetellut vaikea työttömyys ei ole hallituksen ohjelmista ja vahvasta talouskasvusta huolimatta vieläkään merkittävästi kohentunut. Heinäkuussa 1999 työttömyysprosentti putosi vihdoinkin alle kymmenen prosentin haamurajan (HS 18.8.1999). Sosiologisessa keskustelussa painotetaan sitä, että Suomessa, niin kuin muissakin läntisissä yhteiskunnissa, on tapahtumassa suuri ja monimuotoinen rakennemuutos, joka laajuudessaan vetää vertoja vuosisadan alun teollistumiskehitykselle.

Kari Vähätalo selittää teoksessaan 'Työttömyys ja suomalainen yhteiskunta' (1998; 9-12), miksi 1980-luvun täystyöllisyyteen ja hyvinvointiin ei ole paluuta. Hänen mukaansa massatuotantoon ja -kulutukseen perustuva fordistinen moderni yhteiskunta, joka on leimannut läntisiä yhteiskuntia aina 1900-luvun alun teollistumisesta lähtien, on nyt muuttumassa jälkiteolliseen refleksiiviseen moderniin yhteiskuntamalliin, joka perustuu joustavampiin tuotannon ja kulutuksen muotoihin tai tietotekniikan hallitsemaan informaatioyhteiskuntaan. Raskaiden ja joustamattomien byrokraattisten organisaatioiden vaiheesta ollaan nyt siirtymässä uudentyypisiin, joustavampiin malleihin niin tuotannossa kuin valtion rakenteissakin. (Vähätalo 1998) Tätä suurta muutosta on nimitetty sosiologiassa eri termein, saksalainen Ullrich Beck (1990) on kutsunut tätä muutosta siirtymiseksi riskiyhteiskuntaan, brittiläinen Anthony Giddens (1994) kutsuu sitä jälkitraditionaaliseksi tai refleksiiviseksi yhteiskunnaksi ja toinen brittisosiologi Scott Lash (1995) puhuu informaation yhteiskunnasta.

Nyt vuosituhanen vaihteessa käynnissä olevaa yhteiskunnallista muutosta voisi verrata 1960-luvun "suureen muuttoon", jolloin siirryttiin nopeasti maatalousyhteiskunnasta teolliseen yhteiskuntaan. Suomen talous oli suojattu kovalta kansainväliseltä kilpailulta konsensuspolitiikalla, markkinoiden sulkemisella ja neuvostotalouteen tukeutumalla. Teollisen yhteiskunnan ongelmia, kuten työttömyyttä, pyrittiin sen jälkeen hallitsemaan hyvinvointivaltion avulla; yhteiskunta-, talous-, työvoima- ja sosiaalipoliittisin keinoin. Vähätalon mukaan Suomi on



säilynyt 1980-luvulle saakka suhteellisen suljettuna ja institutionaalisesti suojautuneena taloutena. Kansalaisten turvana oli hyvinvointiyhteiskunnan turva-  
verkko, joka tuolloin sääteli verraten hyvin silloisia suhteellisen lyhytaikaisia ja  
tilapäisiä riskejä. Huono-osaiset olivatkin tuolloin vielä suppeita ryhmiä ja hei-  
dän osuutensa väestöstä oli 1980-luvun lopulla ehkä jopa läntisten yhteiskuntien  
matalin. (Vähätalo 1998; 161)

Vähätalon mukaan 1980-luvulla Suomen talous joutui kuitenkin avautumaan.  
Monet suuryritykset kansainvälistyivät, rahamarkkinat vapautettiin ja 1990-  
luvulla tuli vielä pankkikriisi. Neuvostoliiton hajoaminen merkitsi tuottoisan  
markkina-alueen hajoamista, läntinen integraatio johti EU-jäsenyyteen. Vähäta-  
lon mukaan näihin rajuihin muutoksiin Suomella ei ole ollut riittäviä valmiuksia.  
Nyt uudessa tilanteessa vanhat keinot eivät enää ole tepsineet. 1990-luvun la-  
man ongelmia on pyritty ratkaisemaan hyvinvointivaltion malliin, Vähätalo viit-  
taa lausuntoihin, joissa tavoiteltiin taloudellisen kasvun myötä tapahtuvaa toi-  
vottua työttömyyden puolittumista. (ibid.)

Millaisia valmiuksia sitten työmarkkinoilla vaaditaan? Ullrich Beckin (1990)  
mukaan työelämässä vaaditaan yhä enemmän joustavuutta ja uudelleen koulut-  
tautumista. Beckin kuvailemassa postmodernissa yhteiskunnassa ammattia jou-  
dutaan vaihtamaan elämän mittaan monta kertaa, sillä hän ennustaa pysyvien  
ammatti-identiteettien häviävän kokonaan. Palkkatyöinstituutio muuntuu fleksii-  
viseksi ja pluralistiseksi. (1990)

Paananen (1999; 124) pelkääkin, että työmarkkinoiden vaatimukset käyvät  
maahanmuuttajille yhä vaikeammiksi täyttää. Jos tulevaisuudessa tehdään työtä  
yhä useammin tiimeissä ja ryhmissä, työyhteisössä pärjääminen edellyttää kielen,  
kulttuurin ja tapojen tuntemusta. Tällöin kulttuurisesta kompetenssista tulee  
korvaamaton ominaisuus. Työorganisaatioiden muutos taas suosii entistä  
enemmän sisäpiirimäistä rekrytointia, joka heikentää maahanmuuttajien asemaa  
työnhakijoina. (ibid.)

### 3.1 Maahanmuuttajat työmarkkinoilla

Suomessa asuvista ulkomaalaisista on työttöminä 39%. (Työministeriö, ks. liite 2) Työttömyysasteet vaihtelevat huomattavasti kansalaisuuden mukaan. Irakilaisista on työttöminä jopa 97%, hyvin korkea työttömyysaste on myös Iranista ja Somaliasta saapuneilla. Parhaiten ovat työllistyneet Länsi-Euroopan maista ja Yhdysvalloista tulleet maahanmuuttajat.

Suomen maahanmuuttajilla on jonkin verran ammatillista erikoistumista hotelli- ja ravintola-alalle, etenkin etnisiin ravintoloihin sekä kiinteistöhoitoon, terveydenhoitoon ja pienessä mittakaavassa teollisuustyöhön ja kuljetusalalle. Maahanmuuttajia on tukityöllistetty kolmannelle sektorille, kuntiin ja valtiolle. (Laakkonen 1997; 22) Pakolaisille on järjestetty kielikursseja ja työharjoittelua, mutta niiden jälkeen he saavat useimmiten vain tilapäistöitä esimerkiksi tulkkeina, opettajina tai kouluavustajina (Valtonen 1999; 18) Koska maahanmuuttajat työllistyvät helpoimmin sellaisille aloille, joilla pärjää vähäisemmälläkin suomen kielentaidolla, etenkin siivousala työllistää paljon maahanmuuttajia.

Suomessa on vain muutama monikulttuurisen työyhteisön tunnukset täyttämä työpaikka. Tällaisia ovat Laakkosen mielestä Helsingin Postin jakelukeskus ja Nokian suunnittelu- ja kehittämispuoli sekä yliopistot (Laakkonen 1997; 22) Etnisten suhteiden neuvottelukunta antoi vuonna 1999 'Käytössä koko paletti' -tunnuksen monikulttuurisille yrityksille; Suomen Postille, Nokialle, ISS Suomalaiselle ja Helsingin kaupungille. (HS 28.9.1999)

Maahanmuuttajien työttömyyslukuja ei voi verrata valtaväestön työttömyyslukuihin, sillä uuteen yhteiskuntaan sopeutuminen on prosessi, jossa kuluu vuosia. Kun samanaikaisesti uusia maahanmuuttajia saapuu maahan, on selvää, että maahanmuuttajien työttömyysaste on korkeampi kuin valtaväestöllä. Suomessa maahanmuuttajien määrän kasvu tällä vuosikymmenellä tapahtui samaan aikaan taloudellisen laman ja massatyöttömyyden kanssa. Seurauksena on ollut maahanmuuttajien syrjäytyminen työmarkkinoilta, sillä monet laman aikana Suomeen saapuneet eivät ole löytäneet ensimmäistäkään työpaikkaa. Maahanmuut-

tajat ovat vaarassa syrjäytyä jo ennen työelämään pääsyä. (Työministeriön raportti 1997; 7-12)

Työministeriön raportin (1997; 8-9) mukaan maahanmuuttajien sijoittamisessa työmarkkinoille on ongelmia myös korkean suhdanteen aikana työvoiman kysynnän ollessa suuri. Näin on tapahtunut naapurimaassa Ruotsissa. Yrityksillä voi olla pulaa työntekijöistä ja työntekijöitä yritetään rekrytoida ulkomailta siitä huolimatta että maassa on jo maahanmuuttajia työttömänä, joita viranomaiset yrittävät kaikin keinoin työllistää. Työministeriön mukaan Suomessa on ollut jo samanlaisia kokemuksia, sillä työvoiman kysynnän elpessä yritysten kiinnostus uuden työvoiman rekrytoinnissa kohdistuu ulkomaille eikä työvoimatoimistossa työnhakijoina oleviin ulkomaalaisiin. Kokemukset muissa maissa osoittavat niin ikään sen, että työllistymisvaikeudet eivät rajoitu maahanmuuttajiin, joilla ei ole kielitaitoa tai ammattikoulutusta. Työnsaantiongelmia on myös jopa toisen polven maahanmuuttajilla, jotka ovat suorittaneet opintonsa Suomessa ja puhuvat täydellisesti suomen kieltä. Työministeriön raportissa epäillään, etteivät suomalaiset yrittäjät osaa hyödyntää paluumuuttajien ammattitaitoa ja esimerkiksi venäjänkielen ja -kulttuurin tuntemusta. (ibid.)

#### **4. Työmarkkinoille integroitumisen edellytykset**

Valtionhallinnon näkökulmasta suurimmat syyt maahanmuuttajien työllistymisvaikeuksiin ovat kieli- ja ammattitaidon puutteellisuus, työmarkkinoiden muutokset ja syrjintä (Pakolais- ja siirtolaisuusasiain neuvottelukunnan raportti 5/1997).

Tarkoitukseni on tässä luvussa käsitellä niitä ominaisuuksia, joita paluumuuttajat tarvitsevat saadakseen työn syrjästä kiinni. Aloitan käsittelemällä suomen kielen osaamisen merkitystä työn haussa ja inkerinsuomalaisella statuksella Suomeen saapuneiden valmiuksia suomen kielen taidon suhteen. Seuraavaksi tarkastelen inkerinsuomalaisten ammattitaitoa ja ammattitaidon vastaavuutta Suomen työmarkkinoiden tarpeeseen. Maahanmuuttajien työhön pääsyä tutkinut Paananen (1999) nimittää juuri nämä kaksi ominaisuutta; suomen kielen taidon ja ammattitaidon menestyksen takeiksi työmarkkinoille pyrkiessä. Kolmantena edellytyksenä työmarkkinoille integroitumiseen pidän sosiaalisen suhdeverkon kehittämistä.

##### **4.1 Suomen kielen taito**

Seppo Paananen (1999) on tutkinut työelämän avainhenkilöiden käsityksiä siitä, kuinka hyvin maahanmuuttajat selviävät suomalaisessa työelämässä. Haastatellut avainhenkilöt edustivat rakennusalaa, postinlajittelutyötä sekä työnvälitys- ja sosiaalityötä. Paananen nimitti heitä portinvartijoiksi, sillä he voivat oman asemansa vuoksi vaikuttaa maahanmuuttajan työnsaantiin. Portinvartijoilla ei sinänsä ollut paljon muodollista valtaa, mutta voivat kuitenkin asemansa takia vaikuttaa ulkomaalaisen<sup>7</sup> työnhakijan palkkaamiseen. Paananen tutki nimenomaan niitä arkisia valintoja ja asenteita, jotka todellisuudessa saattavat olla ratkaisevampia kuin muodolliset perusteet. (ibid., 12, 121)

Tutkimuksessa kävi ilmi, että monet portinvartijat pitivät suomen kielen taitoa työnhakijan ammattitaitoakin tärkeämpänä ominaisuutena sellaisissakin amma-

---

<sup>7</sup> Paananen puhuu ulkomaalaisista, mutta käytän mielummin termiä maahanmuuttaja

teissa, joissa sitä ei työssä varsinaisesti tarvittu. Suomen kielen taitamisen katsottiin viestivän, että maahanmuuttaja on vakavissaan sitoutumassa työhön ja suomalaiseen yhteiskuntaan. Paanasen mukaan selityksenä on suomen kielen vahva asema maamme historiassa, onhan kansakunta rakennettu kielen perustalle. Kun Suomea rakennettiin, korostettiin suomen kieltä maata yhdistävänä tekijänä. (ibid., 22, 99) Toisaalta, koska käytännössä kielitaito on joustava peruste, siihen on periaatteessa mahdollista vedota loputtomasti. Vaikka suomen kielen taidolla ei näytä olevan yhteyttä työtehtäviin, esimerkiksi siivoustöissä ei juurikaan kielitaitoa tarvita, portinvartijat pitivät suomen kielen taitoa erityisessä arvossa siitä huolimatta. Kielitaidon puutteeseen vetoaminen käy sopivasta peitelmauksesta, koska suomalaisuuden korostaminen tuntuu liian kansallismieliseltä. (ibid., 124, 127)

Takalon ja Juotteen (1995; 42, 62) mukaan nuorten olematon suomen kielen taito heijastaa inkeriläisten kokemia traagisia kohtaloita ja venäläisen valtakulttuurin hallitsevaa roolia Venäjällä. Venäjällä inkerinsuomalaiset eivät ole voineet vuosikymmeniin puhua vapaasti omaa kieltään tai olla yhteyksissä Suomeen. Moni työleireillä Siperiassa ollut pelkäsi käyttää suomea kotikielenään ikävyyksien pelossa. Kolmannen sukupolven nuorien vanhemmista usein vain toinen on inkerinsuomalainen, kuten sekä Natalian että Alekseinin, eikä kotona ole puhuttu suomea eikä muutenkaan tuotu suomalaisuutta esiin. Vaikka nuoret inkeriläiset olisivatkin oppineet suomea kotona, koulun ja myöhemmän elämän myötä keskeiseksi kieleksi on noussut venäjä.

Keski-ikäiset ovat suomen kielen taidon puolesta paremmin varustettuja kuin nuoret, sillä useimmilla on jonkinlainen pohjakielitaito, vaikka se on voinut unohtuakin.

”Alussa oli ihan niinku, mutta sitten jotenkin ne sanat vain tulivat ja tulivat ja kuulin, että tämän sanan minä olen kuullut jo. Että muistamme lapsuudesta semmoista sanaa. Tietysti inkerin kieli ei ole puhdasta suomenkieltä./ Ensimmäistä päivää (HH: Jyväskylässä) pojan kanssa kävin kaikki ne toimistot ja kaikki, sitten jo rupe-

sin pärjäämään yksin, tulkkia en tarvinnut, rupesin omia asioita hoitamaan, helpompi kai, kai huonompi jos et kieltä osaa ollenkaan.” (Iida 55v.)

Iidan unohtunut suomen kieli alkoi hänen kertomansa mukaan vähitellen elpyä, apua saattoi hänen mukaansa olla suomen kielen kurssistakin, mutta enemmän auttoi ihmisten kanssa puhuminen, lehtien lukeminen ja radion kuuntelu. Iidaa nuorempien työikäisten suomen kielen taito on usein huono. Puutteellinen kieli-taito paitsi hidastaa ja vaikeuttaa työllistymistä, myös vaikuttaa yleiseen viihtyvyyteen, sillä sosiaalinen kanssakäyminen on vaikeaa. On helppoa hakeutua muiden paluumuuttajien tai entisen Neuvostoliiton alueilta tulleiden maahanmuuttajien pariin, kuten haastateltavani Aleksei. Myös toinen nuoren sukupolven inkerinsuomalaista, Natalia, joutui aloittamaan suomen kielen opiskelut käytännössä alusta. Myös inkerinsuomalaisten venäläisten tai virolaisten puolisoitten, kuten virolaisen Andreksen, on aloitettava suomen kielen opiskelu alusta asti.

Andres kertoi omasta kielenoppimisprosessistaan ja siihen liittyvästä ahdistuksesta. Autoilu, hänen vanha ammatinsa liittyy oleellisesti sopeutumisprosessiin ja osoittaa samalla yhteiskunnallisia eroja hänen entisen ja nykyisen kotimaansa välillä.

”Mä pelkäsin yksin mennä ulos, oli meillä auto, mutta en halunnut ajella koskaan yksin, koska mitä jos jotakin tapahtuu? Mä en osannut ollenkaan. Miten sen selittää... mikä autossa vikana, nyt kyllä jotakin pystyn sanomaan. Et kone hajosi, se on helppoa! (nauraa) Ja tämmönen pelko, että aina jotakin tapahtuu, se pelko kuljettajalla... autonkuljettajana (HH: Virossa) mä olin aina tien poskessa, aina jotakin tapahtu! Niitten autojen kanssa, ei ne, kaik oli Venäjältä. Et jotakin aina tapahtu ja ei ihme et nyt sit näitten länsimaisten autojen kanssa sit ei tapahtunut mitään. Ja sitä rohkeutta tuli aina lisää.”

”Meillä oli aina sillä tavalla, että kaikki varaosat mukana kun meni niin pitkälle matkalle, tästä (HH: Jyväskylästä) Helsinkiin. Kaksataakahekskyt kilometriä, se on iso matka. Ja ne tiet oli siel (HH: Virossa), ne tielosuhteet oli surkeita, se matka tuntui kahen päivän työltä, et pystytkö ees yhel päiväl ajamaan? Tääl tiet on hyvät ja ei väsytä niin ja oli varaosat mukana... kaikilla takakontit ihan tyhjänä, ei kuljeteta mitään mukana, se palveluverkosto on niin hyvin hoidettu. Meille se oli niinku yllätys, luksuskapineet. Sunnuntaiajelua varten.”(Andres)

#### **4.2 Ammattitaito**

Inkerinsuomalaiset paluumuuttajat tulevat Suomeen entisen Neuvostoliiton alueelta; Venäjältä ja Virosta, jotkut tulevat nykyisestä Ukrainasta tai Valko-Venäjältä. Näissä maissa eletään murroskautta noin kymmenen vuoden takaisen sosialismin kukistumisen jälkeen. Paluumuuttajat saapuvat sosialistisen järjestelmän raunioilta moderniin teknologia- Suomeen, jossa on modernin länsimaisen valtion ongelmat. Näin ollen on ymmärrettävä, että inkeriläisten paluumuuttajien sopeutuminen suomalaiseen yhteiskuntaan ja integroituminen työmarkkinoille ei ole kiinni vain heidän henkilökohtaisista ominaisuuksistaan tai taidoistaan, kuten suomen kielen taidosta tai koulutuksesta. Toisin sanoen, ei ole kyse vain yksilön ominaisuuksista vaan läntisen kapitalistisen markkinatalouden ja idän sosialismin raunioiden rakenteellisista eroavaisuuksista, jotka tulevat esille yksilön eli paluumuuttajan kokemuksissa ja sopeutumisprosessissa. Elävässä elämässä näiden yhteiskuntajärjestelmien konflikti kulminoituu inkerinsuomalaisen vaimonsa kanssa Suomeen muuttaneessa, entisessä kolhoosin työntekijässä Andreksessa, joka Suomessa hakeutuu työelämään.

”Käsittämättömiä ajatuksia ja tunteita pulpahtaa joskus esille, mitä täytyy saada irti entisestä elämästä. Vaikeuksia tulee tästä erosta, se elintasokuilu, se oli niin mahtava, et ei, niin henkisesti painava. Koko se elämä siel tuntuu aivan turhalta, koska ihmiset tääl on monta kymmentä vuotta eteenpäin mennyt ja tehnyt työtä aivan

toisin. Et joskus... vaikka se oli vapaaehtoista se tulo tänne, se oli yhdentekevää, pakotettu tulemaan tänne, se olis vieläkin vaikeempaa.” (Andres 42v.)

Informaatioyhteiskunnan ja mikroelektroniikan vallankumous, kuten Vähätalo (1998; 13) kirjoittaa, on olennaisesti mullistanut taloutta ja yhteiskuntaa kulu-  
neen 10-20 vuoden aikana Suomessa. ”Monet yksilöt tai ryhmät eivät kykene seuraamaan tätä informaatioteknologian muodostamaa virtuaalitodellisuutta, johon kuuluvat muun muassa kännykät ja Internet. Näin he uhkaavat jäädä sivuun nyky-yhteiskunnan keskeisistä valtavirroista.” (ibid.)

Vaikka inkerinsuomalaisilla olisikin vuosien työkokemus ja vankka ammattitaito, kuten virolaisella Andreksella, Suomessa sille ei ole käyttöä. Alekseinelektromekaanikon tutkintoa ei pystytty rinnastamaan suomalaiseen tutkintoon, sillä Suomessa vastaavaa tutkintoa ei tunneta.

Paanasen (1999; 123) tutkimuksessa työnhakijan tärkeimpänä ominaisuutena portinvartijat pitivät ammattitaidon uskottavuutta, joka oli sidonnainen ulkomaisen työnhakijan lähtömaahan. Portinvartijat nimittäin uskoivat läntisistä teollisuusmaista tulevien työnhakijoiden selviytyvän parhaiten, mutta pitivät kehitysmaista ja entisistä sosialistisista maista peräisin olevien työnhakijoiden taitoja riittämättöminä. Portinvartijat epäilivät, etteivät näistä maista tulevat maahanmuuttajat oppisi suomalaisia työtapoja tai työelämän pelisääntöjä. (ibid.)

### **4.3 Sosiaalinen suhdeverkosto**

Kathleen Valtonen (1999; 57) toteaa pakolaisten työllistymistä koskevassa tutkimuksessaan, että suomalaisen suosittelijan apu helpottaa työhön pääsemistä. Suosittelijaksi sopii viranomainen, esimerkiksi työllisyyskurssin opettaja tai muu luotettava henkilö. Valtonen mukaan suosittelija on välttämätön luottamuspuolan voittamiseksi. (ibid.) Haastattelemistani paluumuuttajista Aleksei on vankasti samaa mieltä.



”Nyt mä sanon, nyt mä ymmärrän viime vuoden jälkeen, että jos sinä haluat saada työpaikan, on pakko, että työpaikalla on sinun sukulainen, ystävän sukulainen, vaimon ystävän sukulainen tai joku muu, joka vois suositella sua. Jos ei ole, sataprosenttinen nolla.”  
(Aleksi 29v.)

Jyväskylän työvoimatoimiston erikoistyövoimaneuvoja Nergin mukaan työntajien omakohtaiset kokemukset maahanmuuttajista hälventävät ennakkoluuloja. Hänen mukaansa monet työnantajat, jotka ovat saaneet omakohtaisia kokemuksia maahanmuuttajista, haluavat jatkossakin palkata maahanmuuttajia. Tällaisen ”ketjutyöllistymisen mekanismin” mainitsee myös Valtonen (1999; 22).

Esimerkiksi työvoimaneuvojat voivat toimia suosittelijoina ja käytännön linkkinä työntajien ja inkerinsuomalaisten paluumuuttajien välillä. PALKO- projektin aikana he järjestivät paluumuuttajille mahdollisuuksia käydä tutustumassa työpaikoilla ja järjestivät myös joukolle työntajia ja työnhakijoita erityiset työtreffit, joissa osapuolet saattoivat tavata toisensa. Nergin mukaan työntajan mahdolliset ennakkoluulot maahanmuuttajahakijaa kohtaan muutetaan juuri henkilökohtaisten suhteiden avulla ja tapa, miten työnhakija esitellään työntajalle, on hänen mielestään tärkeä. Ensin kerrotaan henkilön ammattitaito ja työkokemus ja vasta viimeiseksi kerrotaan työnhakijan olevan maahanmuuttaja. Siinä vaiheessa Nergin mukaan työntaja ei enää lähde perääntymään, vaan sopii ainakin haastattelusta.

## 5. Onko etnisellä identiteetillä väliä?

Kuten aikaisemmin työnhakijan ammattitaitoa käsittelevässä kappaleessa totesin, työmarkkinoiden avainhenkilöt arvioivat työtä hakevia maahanmuuttajia omien ennakkokäsitystensä mukaan. Paanasen (1999; 100-104) mukaan työnhakijan ammattitaidon uskottavuus määräytyy portinvartijan silmissä työnhakijan lähtömaan perusteella. Portinvartijalle on merkitystä myös hakijan suomen kielen taidolla, ainakin mitä inkerinsuomalaisiin tulee. Paananen on listannut maahanmuuttajia työmarkkinoiden portinvartijoiden ennakkoluulojen määräämään järjestykseen. Keskeisin luokitteluperuste on käsitteenä epämääräinen ”maine”. (ibid.)

Paanasen tutkimustulosten mukaan inkerinsuomalaisten suhde suomalaisuuteen on työhaussa erittäin merkitsevä seikka. Heidän suhdettaan suomalaisuuteen, samoin kuin venäläisyyteen, virolaisuuteen tai inkeriläisyyteen voi yrittää määrittää etnisen identiteetin käsitteen avulla.

Identiteetti-käsitteestä on yhteiskuntatieteissä lukemattoman monta määritelmää. Nykysuomen sanakirjan mukaan käsite tarkoittaa 1) (ominta) olemusta, ominaislaatua, yksilöllisyyttä tai henkilöyyttä tai 2) identtisyyttä. (Nykysuomen sanakirja 1985) Aikaisemmin identiteettiä pidettiin yksilölle luontaisena piirteenä, ikään kuin jo syntymässä annettuna ominaisuutena. Nykyään ei enää oleteta, että identiteetti olisi jokin yksilön pysyvä osa tai sisin, vaan identiteettiä pidetään prosessina, joka muotoutuu sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Nykykäsityksen mukaan yksilön identiteetti koostuu monien yhtäaikaisten identifioitumiskohteiden vuoksi monimuotoisista identiteeteistä. (Liebkind 1988; 62)

Etnisen identiteetin käsitettä käytetään paljon erityisesti vähemmistöjä ja maahanmuuttajia käsittelevässä tutkimuksessa. Etnisellä identiteetillä tarkoitetaan sitä, kuinka ihmiset identifioivat itsensä ja mihin ryhmään he katsovat kuuluvansa. Etninen identiteetti saa merkityksensä juuri siitä mihin ryhmään henkilö ei katso kuuluvansa, kuinka hän tekee erottelun ”meidän ja muiden” välille. Etninen identiteetti on kuin jatkuva kertomus, sillä eri tilanteissa ja eri ikäkausina

henkilön etnisen identiteetin kokeminen voi vaihdella. (Takalo ja Juote 1995; 45)

Monica Tennberg (1993; 28) on koonnut kattavan määritelmän etnisyydestä: *”Etnisyydellä tarkoitetaan ilmiötä, jossa ryhmänmuodostuksen perustana toimii kulttuurinen piirre, esimerkiksi kieli tai uskonto. Ryhmästä tulee etninen vasta, kun ryhmien erot muodostuvat yhteiskunnallisesti merkittäviksi. Etniseen ryhmään kuuluvat määrittelevät itsensä useimmiten jonkin (useimmiten perityn) kulttuurisen piirteen perusteella. Etniselle ryhmälle on ominaista vuorovaikutusverkosto ja sosiaalinen organisoituminen. Ryhmän voivat määrittellä myös ulkopuoliset, jolloin määritelmä ei välttämättä vastaa sen omaa käsitystä. Keskeistä etnisyyden tutkimuksessa on, kuinka sekä ryhmä itse että siihen kuulumattomat ylläpitävät ryhmien välisiä rajoja.”*

Uuteen maahan muuttava joutuu pohtimaan suhdettaan uuteen kotimaahan siinä missä vanhaan kotimaahansakin. Maahanmuuttajalle on jatkuva prosessi määrittää suhdettaan lähtö- ja tulokulttuureihin. Päivikki Suojanen (1992; 44), joka on tutkinut amerikansuomalaisten identiteettiä, korostaa, että identiteetin muotoutuminen on elämäkerrallinen tapahtuma, sillä se jatkuu läpi elämän, varhaislapsuuden elämyksistä alkaen muuttovaiheen yli ja elämään tulomaassa. Elämänmuutokset saavat henkilön arvioimaan uudelleen omaa elämäänsä ja pohtimaan menneisyyttä. Suojasen mukaan tämän ”kuka minä olen” -kysymyksen pohtimisen avulla henkilö määrittää omaa faktuaalista identiteettiään (ibid.)

”Että kuka minä olen? Se on kai semmonen vaikee kysymys, että kuka mä hengell... sisimmässäni olen? En mä ainaki... sisimmässäni mä olen ainaki suomalainen. Ne Venäjän tavat oli vierasta.” (Iida 55v.)

Samalla tavalla omaelämäkerralliseen uudelleenarviointiin kuuluu *ideaalisen identiteetin* arvioiminen, millainen olisi ollut elämä toisenlaisilla valinnoilla, toisenlaisilla mahdollisuuksilla (ibid.). Iida jatkaa:

”En tiijä, ei taida kerkee sitä eläkettä tienata täällä... ku on jo viis-  
kytviis ja töitä ei ole. Ku ei ois äiti vienyt minua, ni oisin kasvanut  
täällä ja olis ihan toisenlainen elämä.”

Inkerinsuomalaisten paluumuuttajien prosessi on etnisen identiteetin näkökulmasta ehkä vielä monimutkaisempi kuin Amerikkaan muuttaneiden suomalaisten. Inkeriläiset ovat nimittäin olleet sekä entisessä kotimaassaan (Venäjä, Viro) että uudessa kotimaassa Suomessa aina vähemmistöryhmä ja siten heidän etninen identiteettinsä on myös ollut aina ulkoa määritelty. Venäjällä he olivat valta-  
väestön silmissä suomalaisia ja Suomessa vastaavasti heidät liitetään venäläisiin.

Takalo ja Juote (1995; 79) ovat tutkineet inkerinsuomalaisten etnisen identiteetin muuttumista ennen Suomeen muuttamista. Heidän mukaansa Neuvostoliiton alueella asuvat inkerinsuomalaiset kutsuivat itseään suomalaisiksi ja katsoivat eroavansa monin tavoin venäläisistä. Inkeriläiset liittivät suomalaisuuteen positiivisia asioita, siinä missä yhdistivät venäläisyyteen negatiivisiksi koettuja määreitä. Keskeisesti inkerinsuomalaisuuteen liitettävänä piirteinä pidetään suomen kieltä, luterilaista uskontoa ja inkerinsuomalaisten kärsimyshistoriaa. Takalon ja Juotteen tutkimat inkerinsuomalaiset joutuivat kuitenkin paluumuuttajina Suomessa huomaamaan, ettei suomalaisuus Suomessa olekaan sitä, mitä he odottivat. Inkerinsuomalaisilla paluumuuttajilla onkin Suomessa edessä etnisen identiteetin uudelleentulkinta. (ibid.)

Inkerinsuomalaisten paluumuuttajien etnistä identiteettiä voidaan tarkastella kahdesta näkökulmasta; heidän itsensä ja muiden määrittelemänä. Palaan edellä esittämäni Monica Tennbergin (1993; 28) määritelmään etnisyydestä ja pohdin, täyttävätkö Suomessa asuvat inkerinsuomalaiset paluumuuttajat hänen määritelmänsä mukaiset kriteerit etnisestä ryhmästä.

## 5.1 Paluumuuttajien oma käsitys etnisestä identiteetistään

”Ei ole inkeriläisiä. Ei ole yhtään. Vaikka joku mummo tietenkään, mutta inkeriläinen kulttuuri kuoli viisikymmentä vuotta sitten ja täytyy... pakko tietää se. Se on sataprosenttinen asia. Ei ole inkeriläisiä. Ei ole yhtään. Se on totta. Ei jos joku sanoo, että kyllä inkeriläinen kulttuuri on, ja inkeriläinen kieli ... mä aina nauran. Se on höpöä.” (Aleksi 29v.)

Tutkimusaineistossani ilmenee selkeästi Takalon ja Juotteen (1995; 46) esittämä sukupolvijako etnistä identiteettiä koskevissa osioissa. Aleksi kuuluu nuoreen sukupolveen, jolle vanhusten kertomukset Inkerinmaasta ovat historiaa. Hän on kolmannen polven inkerinsuomalaisena identifioitunut venäläiseen valtaväestöön ja puhuu venäjää äidinkielenään. Myös Suomessa Aleksi on tutustunut vain venäläisiin.

HH: ”Ootsä kuitenkin tutustunut suomalaisiin? Tai onks sulla suomalaisia kavereita?”

Aleksi: ” No ei. Ei yhtään. Mä asun viis vuotta ja kaks viikkoa, voi sanoa tarkasti. Ja suurin piirtein voi sanoa, että ei ole. Ja miksei? Koska kun mä tulin Suomeen mä olin jo aikuinen, minä en opiskellut koulussa, yliopistossa, ammattikoulussa tai jossain. Ihan kurssit ja ei mitään. / Esimerkiksi varmasti kaikki tutustuvat kielikurssilla, kun tulee ihminen keväällä, sitten syksyllä on kurssi, sitten tuttuja ja kavereita. Se on hyvä puoli ja myöskin huono puoli, koska jos minulla on esimerkiksi paljon venäläisiä kavereita, mulla on kaikki ok, mun ei tarte yrittää tulla toimeen suomalaisten kanssa. Koska se on vaikeempaa, kieli ja mentaliteetti ja kaikki semmoiset jutut. Jos olisi niin että olisi vähän vähemmän venäläisiä tuttuja ja kavereita, sitten mun olis pakko yrittää toimia.”

Kuten Aleksei sanoikin, nuorten venäläisten maahanmuuttajien muodostamaan sosiaaliseen yhteisöön kuulumisesta on sekä hyviä että huonoja puolia. Toisaalta venäläinen ystäväpiiri on vahva tukijoukko, jonka kanssa vaihtaa kokemuksia, toisaalta on helppo jäädä venäjänkielisen ryhmän suojiin, eikä tarvitse yrittäkään integroitua suomalaiseen yhteiskuntaan ja opetella suomea. Kieli toimiikin yhtenä korkeana muurina suomalaiseen yhteiskuntaan integroitumisessa

Aleksei: ”Joo, siis inkeriläinen kulttuuri ei ole olemassa, se on historiaa vain. Tietenkin suomalaisille oli pieni yllätys, odottivat, että Venäjältä tulevat veljet, inkeriläiset veljet ja sitten tulivat venäläiset. No mitäs ne vanhat ihmiset, jotka puhuvat inkeriä, nehan sopeutuu ihan ok, ihan helposti, vuosi menee ohi ja sitten ne ovat täysin suomalaisia, täysin.

HH: ”Mitä sun isä ajattelee? Tunteeko hän kuitenkin olevansa inkeriläinen? Vai tuntee hän itsensä enemmän venäläiseksi?”

Aleksei: ”Inkeriläinen. Isä on inkeriläinen. Me emme ole Venäjällä inkeriläisiä, me olemme suomalaisia. Hän tuntee itsensä suomalaiseksi, suomalaiseksi tietenkin. Koska hänen äidinkieli oli suomi, kun hän oli viisi vuotta vanha, hän puhui suomea, ei osannut venäjää yhtään. Nyt hän ei osaa suomea yhtään.”

Aleksei tekee puheessaan etnisen identiteettinsä uudelleentulkintaa. Venäjällä he, eli Suomeen inkerinsuomalaisen statuksella tulleet, olivat suomalaisia mutta täällä he eivät kuitenkaan kuulu suomalaiseen valtakulttuuriin. Hän tekee myös erottelun oman sukupolvensa ja isänsä sukupolven etnisen identiteetin välille luokitellessaan isänsä inkerinsuomalaiseksi. Hän erottaa myös inkerinsuomalaiset vanukset muista paluumuuttajista, hänen mukaansa pari vuotta Suomessa asuttuaan he ovat täysin suomalaisia.

*Keski-ikäiselle sukupolvelle* suhde inkeriläisyyteen on vahvempi kuin nuorilla.

”Ku Venäjällä asuttiin, niin siel oli, ei uskaltanu suomea puhua, kotona puhuttiin vaan. Vihattiin semmosia inkeriläisiä ja hävettiin. Minun oma tyttöni, niinku (HH: sanoo sukunimensä), ni ei se uskaltanu sanoa, eikä (HH: etunimi) nimeäkään uskaltanu sanoa, väänteliit käänteliit sit siitä kaikenlaisii. Sit venäläiset oli niinku voittajii sit sodan jälkeen, et ne oli niinku etusijassa, inkeriläisii pitäneet mikskään Se Pihkavan alue oli semmonen karkotusalue, et inkeriläisii karkotettiin hetiku täältä Suomesta palautettiin, niit ei viety sinne omaan kotiseudulle, karkotettiin pitkin Venäjää. Sitten myöhemmin se Inkerinmaa, se kaikki asutettiin venäläisillä, siel ei enää oo muita.” (Iida 55v.)

Takalon ja Juotteen (1995; 46) mukaan keski-ikäiset inkerinsuomalaiset puhuvat yleisimmin suomea toisena kielenään. Venäjällä monissa perheissä puhuttiin kotona suomea, mutta koulun ja työelämän myötä venäjä nousi vahvemmaksi kieleksi. Myös haastatteleman Iida oppi kotona ensiksi puhumaan suomea, myöhemmin vasta koulussa venäjää. Perheen muuttaessa Viroon Iidan ollessa nuori tyttö piti vielä opetella viron kieli.

”Virolaisetki sanovat minulle että minulla on murre. Viron kieltäkään minä en puhu oikein, en tiedä että mitä kieltä sitten... joka kieles on murre. Semmonen elämä, että mustalaisen elämä. (nauraa) / No, minä lopetin venäjänkielisen koulun (HH: valmistui venäjänkielisestä koulusta), venäjä oli kaikista parhain, sekin rupee nyt unohtuu. Kirjoitan ja luen minä venäjäksi varmaan kaikista parhaiten. Puhekielen osaan, mutta kirjallisuus... kieltä minä en osaa virookaan kunnolla. Kirjoja mulla on helpompi lukea suomenkielisiä kuin vironkielisiä. Vironkielisiä kirjoja en ole lukenutkaan, mutta suomenkielisiä luen helposti, ja ymmärränkin.”

Varttuneet inkeriläiset Suomessa ja todennäköisesti vielä keski-ikäinen sukupolvikin pitää vielä suomen kieltä ja luterilaisuutta inkeriläisyyden kulmakivinä ja muistaa omien kokemustensa tai vanhempien kokemusten kautta inkeriläisten

historian. Monet heistä samaistavatkin nuoren, suomea taitamattoman, sukupolven venäläisyyteen. (ibid. 46) Vaikka Takalo ja Juote pystyivätkin löytämään Venäjällä asuvista inkerinsuomalaisista yhteisiä, inkeriläistä etnistä identiteettiä määrittäviä tekijöitä, vastaavien piirteiden löytäminen Suomeen muuttaneiden keskuudesta onkin vaikeampaa.

Inkerinsuomalaisen vaimonsa mukana Suomeen muuttanut Andres ei juuri seurustele seudun muiden maanmiestensä kanssa:

”Virolaiset on tämmöstä porukkaa, ettei yleensä yhteistä... sillä tavalla. En tiijä mist se... mutta ei olla sillä tavalla tiivistä porukkaa, niinku venäläiset, vähän niinkuin keskenäinen kanssakäyminen toisenlaista.

Yhteenvetona voi sanoa, että nuorten ja keski-ikäisten inkerinsuomalaisten suhde inkerinsuomalaisuuden kulmakiviin on siis varsin erilainen, puhujan sukupolvesta riippuen. Luonnollisesti myös jokaisen yksilön henkilöhistoria vaikuttaa hänen näkemyksiinsä omasta etnisestä identiteetistään. Takalo ja Juote (1995; 80) tulevat siihen tulokseen, että yksilöt voivat päätyä etnisen identiteetin tulointaprosessissa monietniseen identiteettiin, jolloin ei tarvitse tehdä valintaa kulttuuristen kokonaisuuksien välillä. Suomalaisuuden, venäläisyyden ja inkeriläisyyden ei tarvitse olla toisiaan poissulkevia vaihtoehtoja, vaan uusi identiteetti voi muodostua kokonaisuudesta vanhaa ja uutta. (ibid.) Tämän tutkimuksen tulokset tukevat tätä näkemystä. Myös Aleksei, joka kielsi koko inkerinsuomalaisuuden olemassaolon, löytää itsestään sekä venäläisille että suomalaisille ominaisia luonteenpiirteitä.

”Tietenkin esimerkiksi päiväkodissa mulla oli jotain suomalaista, esimerkiksi, mä aina olin hidas, mä aina olin... mä aina reagoin hitaampi kuin venäläiset, *ne* ovat energisempiä. / Mutta mä pidän, se on ihan tavallinen asia, istua kahvilassa kaksi tuntia niin kuin suomalaiset istuvat kaksi tai kolme tuntia. Mullon paljon tuttuja, jotka kestävät vain viistoista minuuttia, jos ei ole alkoholia. No niin, ja



juostaan. Venäläiset on sellaisia. Se vain kuuluu. Ihmiset on erilaisia, mutta yleensä ne ovat vähän energisempiä, ja sen takia kun *me* puhumme kadulla, me nauramme, me reagoimme enemmän...”

HH: ”...enemmän kuin suomalaiset?”

Aleksei: ”Joo, ainakin teidän mielestänne olemme agressiivisia.”

Viitaten edellä esittämäni Tennbergin (1993; 28) määritelmään etnisestä ryhmästä, tutkimusaineistoni perusteella ei ole mahdollista sanoa inkerinsuomalaisella statuksella Suomeen tulleiden paluumuuttajien muodostavan yhtä inkerinsuomalaisten etnistä ryhmää. Sen sijaan inkerinsuomalaisella statuksella tulleet paluumuuttajat voivat katsoa kuuluvansa useisiin etnisiin ryhmiin ja vielä samanaikaisesti. Saman henkilön on täysin mahdollista identifioitua suomalaiseksi, venäläiseksi tai inkeriläiseksi tilanteesta tai elämäntilanteesta riippuen. Kuten Tennberg totesi, myös ulkopuoliset voivat määrittellä ryhmän joksikin. Voidaan kin sanoa, että inkerinsuomalaisen statuksella maahamme muuttaneet henkilöt muodostavat ryhmän ”inkerinsuomalaiset” vain siinä merkityksessä, että he ulkoapäin määritellyn inkeriläisen identiteettinsä legitimoimina saivat muuttoluvan Suomeen. Yksinkertaistaen, he ovat ”inkeriläisiä”, koska he sillä statuksella saivat paluumuuttostatuksen Suomeen.

## 5.2 Muiden määrittelemä identiteetti

Haastatellessani toiseen opinnäytetyöhön liittyen erästä inkerinsuomalaista naista pidin itsestään selvänä, että hän edustaa jotakin muuta ihmisryhmää kuin mihin minä itse kuulun. Kyselin häneltä, miten *te inkerinsuomalaiset* teette ja miten *sinä inkerinsuomalaisena* koet tämän ja tuon asian. Jossakin vaiheessa haastattelua nainen tuskastui ja sanoi, että minä olen suomalainen niin kuin sinäkin! Taisin hämmentyä, sillä koko tutkimusasetelmani oli perustunut minä - suomalainen ja he - inkeriläiset -jaotteluun.

Tällainen me ja muut - jaottelu onkin nähty ihmisille ominaisena toimintana, sillä ihminen pyrkii tekemään ryhmärajoja oman ja muiden ryhmien välille. ”Toiseus” on yhteiskuntatieteissä käytetty termi, jolla tarkoitetaan erottelua ”meidän” ja

”muiden” välillä. Määritellessämme ”toisen”, määrittelemme samalla myös itsemme, joten ”suomalaiset” ovat ”meitä” ja ovat maahanmuuttajat jotain ihan muuta. (Kaunismaa 1995; 3-4). Toiseuttamisen apuvälineenä voidaan käyttää eron tekemistä sukupuolen, rodun, kansallisuuden, tai minkä tahansa ”normista poikkeavan” avulla. Normaaliuden määrittää se, jolla on valtaa.

Outi Karemaa (1998) on tutkinut historian näkökulmasta suomalaisten suhtautumista venäläisiin. Jo tutkimuksen nimi ”Vihollisia, vainoojia, syöpäläisiä” osoittaa, etteivät suomalaisten mielikuvat itänaapureista ole olleet historian saatossa positiivisia. Karemaan (1998; 196) mukaan eurooppalaisessa ajattelussa aasialaisuuden ja itäisyyden edustajat ovat olleet keskeisiä Toisia, joihin on verrattu Itseä. Karemaan mukaan eurooppalaisen kielteisen Venäjä-kuvan voidaan sanoa olevan peräisin jo 1500-luvulta asti, mutta vasta tällä vuosisadalla negatiivisilla asenteilla oli enemmän käyttöä. Sisällissodan aikaan 1917 venäläisiä yritettiin leimata barbaarisiksi Toisiksi valkoisten taholta. Karemaa toteaaakin, että sisällissota muutti peruuttamattomasti suomalaisten suhtautumisen venäläisiin ja muokkasi kansallisuusstereotyytiat ja venäläisvastaisuuden syväksi venäläisvihaksi ainakin valkoisten keskuudessa. Sisällissodan runteleman, vastikään itsenäistyneen maan oli 1920-luvulla ”ryssävihan” aatteen avulla mahdollista pönkittää omaa identiteettiään ja yhtenäisyyttään. (ibid.)

Karemaan tutkimus ulottuu 1920-luvulle saakka. Sen jälkeen Suomen ja Neuvostoliiton väliset sodat ovat muokanneet kansalaisten mielikuvia naapurimaan asukeista.

Jaakkolan (1999) tutkimus suomalaisten asenteista maahanmuuttajia kohtaan antaa kuitenkin lohdullisemman kuvan suomalaisten asenteista paluumuuttajia kohtaan. Hänen tutkimuksensa mukaan inkerinsuomalaisiin suhtaudutaan suopeasti, he ovat toiseksi suosituin maahanmuuttajaryhmä norjalaisten jälkeen. Toisaalta venäläisiin suhtaudutaan varsin negatiivisesti. Rassistisimmat asenteet Jaakkolan tutkimuksen mukaan olivat somaleita kohtaan. (1999)

Somalit ovat tummaihoisina suomalaisten mielestä vielä enemmän erilaisia, vielä enemmän Toisia. On mielenkiintoista, että asenteet venäläisiä kohtaan ovat paljon tiukemmat kuin asenteet inkerinsuomalaisia kohtaan. Käytännössä varsinkin nuoren sukupolven inkerinsuomalaiset eivät eroa venäläisistä juuri millään tavalla, eivät ulkopuolisen silmissä eivätkä omasta mielestään. Merkityksellistä onkin se kummaksi työnantaja inkerinsuomalaisen paluumuuttajan luokittelee. Työtä hakeva paluumuuttaja voi olla yhtä hyvin suomea äidinkielenään puhuva Iida Isotalo tai rikkonaista suomea puhuva Aleksei Ivanovits (molemmat keksittyjä nimiä). Työnantajan asennoituminen ainakin Jaakkolan tutkimustulosten mukaan olisi todennäköisesti erilainen.

Paanasen (1999; 104) laatimassa listassa inkerinsuomalaisella statuksella Suomeen tulleet paluumuuttajat on jaettu viiteen ryhmään. On mielenkiintoista, että kaikki muut ryhmät on suoraan jaoteltu kansallisuuksien mukaan, ainoastaan suomalaiset työntekijät on jaoteltu muillakin kriteereillä. Inkerinsuomalaisella statuksella Suomeen tulleet paluumuuttajat Paananen listasi työmarkkinoiden avainhenkilöiden mielikuvien mukaan näin:

- suomea osaava inkerinsuomalainen
- vironkielinen inkerinsuomalainen
- venäjänkielinen inkerinsuomalainen
- virolainen
- venäläinen

Ryhmät ovat ”paremmuusjärjestyksessä”, johon Paanasen luokittelussa avainhenkilöt ovat heidät asettaneet. (ibid.)

Inkeriläiset ovat varsin erikoinen maahanmuuttajaryhmä, sillä he ovat melkein - suomalaisina (monet suomea äidinkielenään puhuvina, luterilaisina, ulkoisesti ei-erottuvina) suhteellisen turvallisia ”muukalaisia”. Inkerinsuomalaiset ovat toisaalta suomalaisille turvallisia muukalaisia; paljon vähemmän ”toisia” kuin vaikkapa islaminuskoiset somalit, jotka poikkeavat jo ulkonäöltään suomalaisen normista. Erinomaista suomea puhuva inkeriläinen paluumuuttaja, jolla voi olla

täysin suomalainen nimikin, voi käydä työnantajan silmissä ”aidosta suomalaisesta”. (Paananen 1999; 109) Toisaalta he ovat hyvinkin ”suomalaisia” (mitä se sitten onkin), toisaalta he ovat venäjänkielisinä, itäisestä naapurimaasta tulleina muukalaisia. Tutkittaessa inkeriläisten sopeutumista suomalaiseen yhteiskuntaan ja työmarkkinoille, tällaisten ryhmärajojen olemassaolon tiedostaminen on tärkeää monestakin syystä. Suomessa on varmasti väliä, hakeeko töitä suomalaise-  
na, venäläisenä vai inkeriläisenä. Inkeriläinen työnhakija voi yhtä hyvin olla venäjää äidinkielenään puhuva henkilö, jolla on venäläinen nimi, kuin äidinkiele-  
nään suomea puhuva suomalaisen nimen omaava henkilö. Yleensä jälkimmäiset piirteet omaava henkilö kuuluu keski-ikäisten sukupolveen.

Haastateltavieni kertomuksista oli huomattavissa, että he katsoivat olevansa erilaisia suomalaiseen valtaväestöön nähden. Kellään ei ollut suoranaisesti huo-  
noja kokemuksia, mutta heidän mielestään suomalaisiin on vaikea tutustua. Samaa mieltä keski-ikäisten sukupolvea edustava Iida:

”Suomalaiset on kiinni sisäänpäin enemmän. Ei oo niin avonaiset. Vaikee on tutustua. Kyllä tutustua voi, mutta semmosen ihan läheisen ystävän on vaikea. Paljon on semmosia ennakkoluuloja, maahanuuttajia kohtaan, eivät luota aidosti. / On sellanen niinku lasiseinä, niinku sanotaan, että että joku raja, semmonen, että yli sen et pääse, Että semmosta ei oo, että kaikki voit kertoa, omat huolet.”

## 6. Inkerinsuomalaisten paluumuuttajien integroituminen työmarkkinoille

Annika Forsanderin (HS 13.8.1999) valmistumassa oleva väitöstutkimus käsittelee maahanmuuttajien työllistymistä Suomessa. Hänen tutkimuksensa mukaan Venäjän kansalaiset ovat työllistyneet erityisesti autonkuljettajiksi, siivoojiksi ja hoitoalalle. Viron kansalaisia on työllistänyt kuljetusala, mutta myös myynti- ja hoitotyö. Hänen mukaansa huomattava osa Suomeen muuttaneista entisen Neuvostoliiton kansalaisista koulutus ja työkokemus on hoito- tai kuljetusalalta tai tekniseltä alalta. Forsanderin mukaan entisen Neuvostoliiton alueelta muuttaneet ovat sijoittuneet työelämään yllättävän hyvin siihen nähden, että heillä ei ole ollut Suomeen muuttaessaan työpaikkaa odottamassa. Suomessa asuvien eurooppalaisten ja yhdysvaltalaisen matalat työttömyysasteet selittyvät hänen mukaansa sillä, että monilla heistä on jo maahan saapuessaan työpaikka valmiina. (ibid.)

Seuraavaksi kerron neljän inkerinsuomalaisen paluumuuttajan; Natalian, Aleksein, Iidan ja Andreksen kertoa hakeutumisestaan työelämään Suomessa. Näiden paluumuuttajien kertomukset ovat edustavat kahta työikäistä sukupolvea.

### 6.1 Nuoren sukupolven tie työmarkkinoille

Pietarista viisi vuotta sitten Suomeen muuttanut 29-vuotias *Aleksei* on ollut kolme viimeistä vuotta työttömänä. Ensimmäisen Suomen vuoden jälkeen Aleksein suomen kielen taito oli riittävä työharjoitteluun elektroniikan alan yrityksessä. Suomenkielen kurssin ja työharjoittelun jälkeen hän työllistyi yritykseen lähes vuodeksi. Työsuhteen päätyttyä uutta työtä ei ole löytynyt.

”Sitten sen jälkeen mä yritin saada semmoisen elektroniikkakurssin, neljä hakemusta. Ei yhtään. Ei onnistu. Ja se kesti jo kolme vuotta. Ei yhtään kurssia, ei yhtään työpaikkaa. Ei yhtäkään harjoittelupaikkaa. Ei yhtään mitään.”

Aleksei on esimerkki nuoren sukupolven venäjänkielisistä, venäläisiin identifioiduista inkerinsuomalaisista paluumuuttajista. On sinänsä harhauttavaa nimit-

tää nuoren sukupolven inkerinsuomalaisia paluumuuttajiksi, sillä he ovat ”palanneet” maahan, jossa eivät ole ikinä asuneet. Heillä ei ole muuta kokemusta Suomesta ja suomenkielestä kuin vanhempien tai isovanhempien kertomukset. Nuoret inkerinsuomalaisen statuksella Suomeen muuttaneet henkilöt ovat samassa tilanteessa kuin muutkin maahanmuuttajat, jotka tulevat täysin erilaisesta kulttuurista ja yhteiskuntajärjestelmästä vieraaseen maahan. Integroituminen uuteen kotimaahan alkaa suomen kielen opiskelusta. Paananen huomauttaa, että työnantajien silmissä inkerinsuomalaiset nuoret ovat usein venäläisiä tai virolaisia, koska he eivät tuo esille suomalaisia juuriaan (1999; 90)

Aleksei sopeutui kertomansa mukaan paikalliseen venäjänkieliseen yhteisöön nopeasti, eikä sittemminkään ole juuri saanut kontakteja valtaväestöön, eikä niitä erityisesti kaivannutkaan. Aleksein mielestä töihin pääsee parhaiten sosiaalisen suhdeverkoston avulla. Aleksein mielestä häntä nuorempien on helpompi sopeutua, koska he käyvät suomalaista koulua.

”Mutta jos vaikka on 16 vuotta ja 18 vuotta, ero on vain kaksi vuotta, mutta ihan erilaiset tiet. Kuustoistavuotias menee kouluun, ammattikouluun esimerkiksi tai yliopistoon. Kahdeksantoistavuotias menee kursseille ja on sitten työtön. Ihan erilainen. Se on vain kaks vuotta ja sitten ihan erilaiset tiet. Ja erilaiset mahdollisuudet.”

Suomalaisen yhteiskunnan uusilla tulokkailla on kaksinkertainen riski syrjäytyä ja jäädä suomalaisen yhteiskunnan marginaaliin ollessaan työttömiä maahanmuuttajia. Uhkana on joutua työttömyysuralle, jolloin ihmiset eivät työllisty muutoin kuin viranomaisten tukitoimilla. Urposen (1995; 26-27) mukaan uralle joutuvat yleisimmin ihmiset, joilta puuttuvat sosiaaliset verkostot vaikkapa paikkakunnan muutoksen vuoksi tai henkilöt, joilla on fyysisiä tai sosiaalisia ongelmia.

Kuka tahansa vastikään Suomeen muuttanut paluumuuttaja mahdollisesti vaillinaisine tai puuttuvine suomen kielen taitoineen ja puuttuvine sosiaalisine verkostoineen täyttää nämä ehdot ja on siten ehdolla työttömyysuralle. Varsinkin

Urposen mainitsemat sosiaaliset verkostot ovat työnhaussa tärkeitä, kuten tässä tutkimuksessa olen aikaisemmin todennut. Vasta Suomeen muuttaneella paluumuuttajalla ei sellaisia voi olla, ja on todennäköistä, että jatkossakin sosiaaliset suhteet sidotaan pääasiassa oman ryhmän jäseniin. Oman etnisen ryhmän muodostamat sosiaaliset verkostot voivat auttaa työnhaussa joidenkin etnisten ryhmien keskuudessa, esimerkiksi kiinalaiset työllistyvät hyvin ravintola-alalle perustamiinsa etnisiin ravintoloihin. Sen sijaan esimerkiksi venäjänkielisten maahanmuuttajien ryhmissä viihtyvällä maahanmuuttajalla on vähemmän mahdollisuuksia saada sosiaalisen suhdeverkostonsa avulla töitä.

Eeva Uusitalo (1998; 1-2, 47) tarkastelee lisensiaattityössään suomalaisen valtaväestön keskuudessa työttömyyden kulttuurisia vaikutuksia ja työttömien ”elämää kulttuurin reunalla”. Työttömyys sijoittaa ihmiset hänen mukaansa yhteiskunnan marginaaliin tai kulttuurin reunalle. Yhteiskunnan ulkopuolelle jääminen ei kosketa vain maahan muuttavaa sukupolvea, sillä myös maahanmuuttajien toinen sukupolvi on suuremmassa vaarassa syrjäytyä kuin suomalaista alkuperää olevien vanhempien nuoret. Kasvatustieteilijä Tero Järvinen vertaili Helsingin Sanomissa (25.4.1999) työttömien nuorten vanhempien koulustaustaa ja totesi, että huoltajan heikko työmarkkina-asema ja vähäinen koulutus yhä suuremmalla todennäköisyydellä työntää myös perheen nuoria työelämän ulkopuolelle. Tämä ulkopuolisuuden sosiaalinen periytyvyys näyttää tutkimuksen mukaan vahvasti lisääntyneen viimeisen kymmenen vuoden aikana.

On pelättävissä, että osa inkerinsuomalaisella statuksella Suomeen muuttaneista henkilöistä jää pysyvästi yhteiskunnan tukien varaan, siihen kansanosaan, josta Vähätalo puhuu pudonneiden alaluokkana (1999; 165). Tämä ryhmä pakotetaan elämään pysyväisluontoisesti työmarkkinoiden ulkopuolella ja kattamaan elinkustannuksensa sosiaaliturvan kustannuksella. (ibid.) Kortteisen ja Tuomikosken (1999; 179) mukaan tällainen huono-osaisuuden kasautuminen koskee pitkäaikaistyöttömien vähemmistöä. He ennustavat tämän vähemmistön määrän kasvamista työttömyyden pitkittymisen myötä. (ibid.)

Inkerinsuomalaiset paluumuuttaja, kuten suuri osa muistakin maahanmuuttajaryhmistä ovat muuttaneet Suomeen vasta 1990-luvulla. Koska uuteen yhteiskuntaan sopeutumisprosessi kestää vuosia, on vielä liian aikaista arvioida, miten inkerinsuomalaiset paluumuuttajat tulevat suomalaiseen yhteiskuntaan sijoittumaan. Heidän integroitumisprosessinsa suomalaiseen yhteiskuntaan on vielä kesken.

*Natalia*, Pietarista kotoisin oleva yksinhuoltajaäiti on asunut haastatteluhetkellä Suomessa vasta puolitoista vuotta, mutta puhuu jo hyvää suomea. Natalia valmistui Pietarin yliopistosta fysiikan ja tähtitieteen opettajaksi neljä vuotta sitten.

”Mä aloitin työn aikaisemmin kuin mä sain tutkinnon suoritettua. Mä olin töissä Pietarin näkövammaisten koulussa, noin puoli vuotta mä työskentelin kirjastossa ja sen jälkeen vuosi aikaisemmin kuin tutkinto oli suoritettu tulin töihin yliopistoon, erikoiskouluun... olin suurin piirtein viisi vuotta. Se oli sellainen yliopiston erikoiskoulu. Se on sellainen systeemi Venäjällä, että jos lapsi on lahjakas, tai huomataan että on mahdollisuuksia opiskella jotakin, hänen on mahdollista siirtyä erityiskouluun.”

Natalia toimi lahjakkaiden lasten erityiskoulussa kasvattajana. Hän työskenteli myös yksityiskoulussa kaksi vuotta fysiikan opettajana. Venäjällä Natalia oli käynyt suomen kurssilla muutaman kuukauden, mutta käytännössä Suomessa kielen opiskelu alkoi alusta. Natalia aloitti Suomessa ensin normaalilla kielikursilla, mutta siirtyi sitten paluumuuttajien koulutusprojekti PALKO: n opiskelijaksi.

Natalia puhuu hermostumisesta ja stressistä, joka johtui ensin hitaasti kohentuvasta suomen kielen taidosta. Työelämän vaatimukset pelottivat, sillä venäläinen korkeakoulututkinto ei Suomessa kelvannutkaan sellaisenaan. Natalia olikin juuri saanut tiedon, että on hyväksytty yliopistoon täydentämään venäläistä tutkintoaan. Uutena vaikeutena on se, että yliopistossa monet kirjat on englanniksi. Venäjällä ei englannin kieleen ole samalla tavalla panostettu. Suomen kielen li-



säksi Natalia opiskeleekin nyt omatoimisesti englantia. Yksinhuoltajaäitinä Natalian huoli tulevaisuudesta koskee etenkin lapsen hyvinvointia:

”Tarkoitus olisi niinku että mun lapsella olis hyvä olla. Ja sen takia ja itseni takia mä tarvitsen töitä. Ja sellaista rahaa ja itsenäisyyttä, että mä pystyisin niinku huolehtimaan itsestäni itse. Ihan kokonaan. Ja perhettä. No, se on kohtalon asia.”

## 6.2 Keski-ikäisen sukupolven tie työmarkkinoille

*Andreksen* aikaisemmat ammatit valtioneuvostolla Neuvosto-Virossa eivät antaneet tarvittavia valmiuksia työelämään Suomessa, joten 43-vuotiaalla Andreksella oli Suomeen muutettuaan edessä uuden ammatin etsintä. Andres kertoi paljon muutosta seuranneesta epävarmuudesta ja ahdistuksesta. Keskusteluapua hän sai seurakunnan diakonityöntekijöiltä. Lehti-ilmoituksesta hän huomasi mahdollisuuden opiskella opistossa seurakunnan vahtimestari-suntioksi, kirkon palvelijaksi. Opintojen aloittamiseen liittyi huoli taloudellisesta pärjäämisestä.

”Kun mä menin sille kurssille, mä olin sosiaalitoimistosta laittanut rahat poikki ja kyllä oli kauhea tilanne, mä en saanut rahaa enää. Mitä nyt tehään? Siellä sanoivat että ota opintolainaa. Kyllä se oli niin hirveä määrä, viisi tuhatta opintolainaa. Miten mä pystyn sen takasin maksamaan? Se oli kauhee epämääräinen tilanne, mutta päivä kerrallaan se meni ja meni ja nyt opintolaina on maksettu takasin.

Tähän mennessä Andres on ollut pari vuotta eri viransijaisuuksissa työssä. Joskus on ollut pieniä työttömyysjaksoja, mutta työhönsä Andres on tyytyväinen.

”Ei se helposti käy, että tuu meille töihin, vaan se pitää ite mennä etsimään. Täytyy miettiä, mitä sä haluat ja mitä sä pystyt tekemään. Niinku minun iässä, en mä pysty enää olemaan rekkakuski,

jos Suomessa nuoremmatki kaverit on työttömiä. Sen mä huomaisin, että ei mun tarvii semmosia hommia hoitaakaan, että tulis jotakin muuta kokeilla. Ja ei niinku tehnyt isoja suunnitelmia, ei toivonut isoja asioita ja ei toivonut helposti saavansa jotakin.”

*Iida* on työllistynyt Andreksen tavoin epävakinaiseen työsuhteeseen, tosin omalle alalleen, laborantiksi. Keväällä 1999 55-vuotias Iida oli määräaikainen työsuhde jyvaskyläläisessä tutkimuslaboratoriossa.

Iida kertoo, että työskennellessään Neuvosto-Virossa kemianteollisuudessa laboranttina työntekijöiden turvallisuudesta ei juuri huolehdittu. Vaarallisessa työssä olevat päästettiin aikaisemmin eläkkeelle, Iidakin. Suomessa Iida kokeili siivoustyötä, mutta huomasi sen itselleen fyysisesti liian raskaaksi. Sen jälkeen hän on työllistynyt laboratorioon, jossa hän nyt työskentelee tutkimusapulaisena. Vaikka hän on viihtyy työpaikallaan, pätkätöläisen tulevaisuus on epävarma:

”Siitä minä olen ainaki onnellinen että olen 55 ja sain töitä. On paljon nuoria, minun tuttuja, samanlaisii inkeriläisii, nuoria, ei ole saanu töitä.”

## 7. Pohdintaa

Suomeen muuttaneet inkerinsuomalaiset ovat tutkimusaineistoni mukaan hyvin heterogeeninen ryhmä. Heillä on erilaiset suhteet venäläisyyteen, suomalaisuuteen ja inkerinsuomalaisuuteen. Tutkimusaineistoni mukaan paluumuuttajien oma käsitys etnisestä identiteetistään on sidonnainen henkilön sukupolven yhteisiin kokemuksiin. Nuorelle sukupolvelle inkerinsuomalaisuuden merkitys on vanhempien ikäpolvien kertomuksissa. Nuori sukupolvi puhuu äidinkielenään venäjää ja on etniseltä identiteetiltään venäläinen. Keski-ikäisellä sukupolvella on sen sijaan selkeä (inkerin)suomalainen identiteetti ja usein lapsuudenkodissa opittu suomen kielen taito, joka tosin usein on unohtunut vuosien mittaan. Suuri osa 1990-luvulla inkerinsuomalaisen statuksella Suomeen muuttaneista on inkerinsuomalaisten venäläisiä tai virolaisia omaisia ja perheenjäseniä. Nuoren inkeriläissukupolven ohella hekin aloittavat uuteen kotimaahan integroitumisen kielen opiskelulla.

Inkerinsuomalaisen paluumuuttajan suhde suomalaisuuteen ja suomen kielen taito on tärkeä seikka työllistymisen kannalta. Suomalaiset työnantajat arvioivat maahanmuuttajan työmarkkinakelpoisuutta suomalaisuuden kautta (Paananen; 104). Paluumuuttajan suomen kielen taito ja suhde suomalaisuuteen on sidoksissa henkilön sukupolven yhteisiin kokemuksiin. Sen myötä myös työikäisten sukupolvien, nuorten ja keski-ikäisten paluumuuttajien valmiudet integroitua suomalaisille työmarkkinoille ovat erilaiset. Sopeutuminen uuteen yhteiskuntaan ja integroituminen työmarkkinoille on jokaiselle henkilölle yksilöllinen prosessi. Kyse ei ole kuitenkaan vain henkilön yksilöllisistä ominaisuuksista, vaan myös tulo- ja lähtömaan yhteiskunnallisten järjestelmien eroista, jotka käytännössä ilmenevät työnhakijan ammattitaidon epäsopivuudessa suomalaisille työmarkkinoille.

Tutkimusaineistostani nostin esiin eräänlaiset karrikoidut ideaalitapaukset siitä, miten sopeutuminen suomalaiseen yhteiskuntaan ja suomalaisille työmarkkinoille tapahtuu. Aineistossani oli edustettuina nuori sukupolvi; suomalaisesta yhteiskunnasta syrjäytynyt työtön ja korkeakoulututkintoaan Suomessa täydentävä

nuori nainen. Keski-ikäisestä sukupolvesta erimerkkinä tutkimuksessani oli uuteen ammattiin opiskellut ja sen kautta määräaikaisin työsuhtein työllistynyt inkeriläisen paluumuuttajan virolainen puoliso. Keski-ikäistä sukupolvea edusti omalle alalleen niinkään määräaikaisin työsuhtein työllistynyt nainen.

Vaikka en ole pyrkinytkään yleistyksiin tämän tutkimuksen tulosten kautta, aineistoni tyyppiesimerkeistä on löydettävissä joitakin yleistykseen kelpaavia piirteitä. Kaikki olivat käyttäneet työvoimatoimiston palveluja, kuten suurin osa inkerinsuomalaisista, joilla ei tullessaan yleensä ole työpaikkaa valmiina. Ainoastaan Iida oli ensimmäiseksi kielekseen oppinut suomen, ja kielitaito palautui vähitellen. Muut, nuoren sukupolven venäläiset Aleksei ja Natalia, sekä virolainen inkeriläisen vaimonsa mukana Suomeen saapunut Andres joutuivat aloittamaan Suomen oppimisen alusta. Aleksein koulutus ei päde Suomessa, eikä hän ole työllistynyt ensimmäisten vuosien työsuhdetta lukuun ottamatta. Andres, entinen valtioneuvoston sekatyömies, koulutettiin uuteen ammattiin. Vain Iida oli työllistynyt omalle alalleen, tosin hänkin määräaikaiseen työsuhteeseen.

Nämä haastattelemani henkilöt ovat olleet Suomessa alle kuusi vuotta, joten heidän työmarkkinoille sopeutumisprosessinsa on vielä kesken. Koska lähes kaikki inkeriläiset ovat muuttaneet maahan vasta viime vuosikymmenellä, on vielä mahdotonta arvioida, miten he tulevat sijoittumaan suomalaisille työmarkkinoille. On kuitenkin selvää, että maahanmuuttajalla on moninkertainen riski syrjäytyä työmarkkinoilta valtaväestöön verrattuna. Monella keski-ikäen ylittäneellä suomalaiseseen valtaväestöön kuuluvalla henkilöllä on vaikeuksia ikänsä vuoksi solmia uusi työsuhteet. Maahanmuuttajilla, esimerkiksi inkerinsuomalaisilla paluumuuttajilla työttömäksi jäämisen riski on moninkertainen.

Ammattitaidon ja suomen kielen taidon lisäksi maahanmuuttajat tarvitsevat sosiaalisia kontakteja päästäkseen työelämään. Näitä kontakteja on mahdollista saada valtaväestöön tutustumalla, mutta myös erilaisten työllistämiskurssien avulla. Työvoimavirkailijat toimivat maahanmuuttajien suosittelijoina ja linkkeinä työnantajien ja työnhakijoiden välillä.

## LÄHDELUETTELO

Alasuutari, Pertti (1994). Laadullinen tutkimus. Vastapaino. Tampere

Beck, Ulrich (1990). Riskiyhteiskunnan vastamyrryt. Vastapaino. Tampere

Filppula, Juhani (1998). Uudella lailla pontta kotoutumiseen. Monitori-lehti 2/98. Työministeriö

Giddens, Anthony (1994). Beyond left and right. The future of radical politics. Polity Press. Cambridge

Heikkilä-Paukkonen, Irma (1997). Itä-Euroopan muutosten seurauksena Saksaan ja Kreikkaan suuntautuva paluumuutto. Teoksessa Inkerinsuomalaiset kunnassa. Pitkänen, Maarit ja Jaakkola, Antero (toim.) Suomen Kuntaliitto

Helsingin Sanomat:

HS 23.1.1998 Etniseen syrjintään puututaan laajalla seurantasysteemillä. Hiltunen, Pekka

HS 18.11.1999 Suomalaisuus valttia työmarkkinoilla. Paananen, Seppo

HS 18.8.1999 Työttömyys laski vihdoin yhden haamurajan alle. Pääkirjoitus

HS 13.8.1999 Inkeriläiset työllistyneet luultua paremmin. Forsander, Annika

HS 7.2.1999 Inkeriläiset ja presidentin omatunto. Bläfield, Antti. Kuukausiliite

HS 25.2.1999 Lipponen: Inkeriläispolitiikka on jo muuttunut. Vuoristo, Pekka

HS 28.9.1999 Monikulttuuriset työnantajat palkittiin Paletti-tunnuksella. Huuskonen, Matti

HS 25.4.1999 Nuoren tulo työelämään riippuu yhä selvemmin kotitaustasta. Tulonen, Hannele

Hirsjärvi, Sirkka ja Hurme, Helena (1982) Teemahaastattelu. Gaudeamus. Helsinki

Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko ja Sajavaara, Paula (1997). Tutki ja kirjoita. Kirjayhtymä. Helsinki

Jaakkola, Magdalena (1999). Maahanmuutto ja etniset asenteet. Suomalaisten suhtautuminen maahanmuuttajiin 1987-1999. Työpoliittinen tutkimus 213. Edita. Helsinki

Karemaa, Outi (1998). Vihollisia, vainoojia, syöpäläisiä. Venäläisviha Suomessa 1917-1923. *Bibliotheca Historica* 30. Suomen Historiallinen Seura. Helsinki

Kasvio, Antti (1994). Uusi työn yhteiskunta. Gaudeamus. Helsinki

Kaunismaa, Pekka (1995). Mennyt ja me, historialliset kertomukset ja kansallinen identiteetti. Artikkelit *Tutkimuskulttuuri-lehdessä* 12 (1995): 3

Kekäläinen, Annu (1997). Kotoutua vai kotiutua. *Monitori-lehti* 2/97. Työministeriö

Kortteinen, Matti ja Tuomikoski, Hannu (1998). Työtön. Tutkimus pitkäaikaistyöttömien selviytymisestä. Hanki ja jää. Helsinki.

Laakkonen, Risto (1997). Maahanmuuttaja suomalaisessa työelämässä. *Työterveys-lehti* 3/97. Työterveyslaitos.

Lammi-Nieminen, Taina (1997). Inkerinsuomalaiset paluumuuttajat Jyväskylässä. Työstä ja työttömyyden kokemisesta. Teoksessa *Inkerinsuomalaiset kunnassa*. Pitkänen, Maarit ja Jaakkola, Antero (toim.) Suomen Kuntaliitto

Lash, Scott (1995). *Economies of signs and space*. Sage. London

Liebkind, Karmela (toim.) (1994). Maahanmuuttajat. Kulttuurien kohtaaminen Suomessa. Gaudeamus. Helsinki

Liebkind, Karmela (1988). Me ja muukalaiset. Ryhmäraajat ihmisten suhteissa. *Politica*-sarja. Gaudeamus. Helsinki.

Markkanen, Esa (1997). Inkerinsuomalaisten muutto Suomeen. Teoksessa *Inkerinsuomalaiset kunnassa*. Pitkänen, Maarit ja Jaakkola, Antero (toim.) Suomen Kuntaliitto

Paananen, Seppo (1999). Suomalaisuuden armoilla. Ulkomaalaisten työnhakijoiden luokittelu. Tilastokeskus

Saukonieni, Tellervo (1998). Eläminen vieraassa maassa on tasapainoilua lähtö- ja tulokulttuurin välillä. *Uusi Nainen-lehti* 4/98

Suojanen, Päivikki (1992). Näkökulmia siirtolaisen kulttuuri-itseyteen. Amerikansuomalaisen identiteetistä. *Suomen Antropologi-lehti* 1/92

Takalo, Pirjo ja Juote, Mari (1995). Inkerinsuomalaiset. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus. Pakolaistoimisto.

Tennberg, Monica (1993). Etnisiä konflikteja selittävät teoriat ja niiden ongelmat. Teoksessa Yhdessä erikseen. Kansalliset konfliktit Länsi-Euroopassa. Raento, Pauliina (toim.) Gaudeamus

Urponen, Kyösti (1995). Elämänurien eriytyminen työyhteiskunnan murroksessa. Teoksessa Ihmisten arki ja yhteiskunnan muutos. Leif Rönneberg 50v. 19.9.1995, Särkelä, R. & Virtanen, P. (toim.) Sosiaaliturvan Keskusliitto. Helsinki

Uusitalo, Eeva (1998). Elämää kulttuurin reunalla. Työttömyys kulttuurisena konstruktiona. Lisensiaattityö. Jyväskylän yliopisto

Valtonen, Kathleen (1999). Pakolaisten kotoutuminen Suomeen 1990-luvulla. Työministeriö

Vähätalo, Kari (1998). Työttömyys ja suomalainen yhteiskunta. Gaudeamus

### **Ei nidoitettuja lähteitä:**

Jyväskylän työvoimatoimisto (1999). PALKO. Loppuraportti.

Pakolais- ja siirtolaisasian neuvottelukunnan raportti 5 (1997). Maahanmuuttajien työllistyminen - toimenpideohjelma.

Työministeriö (1997). Maahanmuuttajien ohjaaminen työmarkkinoille. Maahanmuuttajien työmarkkinoille ja koulutukseen ohjaamisprojektiryhmän (MASI) loppuraportti. Työhallinnon julkaisu nro 174.

Ulkoasiainvaliokunnan raportti (1999).

## LIITE 1

### HAASTATTELURUNKO

#### TAUSTATIEDOT

Syntymävuosi / äidinkieli / synnyinmaa / Suomessa oleskelun pituus

Suomessa asuvat perheenjäsenet ja sukulaiset

Saapuminen Suomeen

Suhde (sukulaisuus-) suomalaisuuteen / inkeriläisyyteen

#### TYÖSUHTEET

Työsuhteet entisessä asuinmaassa (Venäjällä/Virossa)

Kurssit (esim. suomen kielen) Suomessa

Työllisyys/työttömyystilanne Suomessa

Kokemukset työn hakemisesta Suomessa

Työn vertailu Suomessa ja entisessä kotimaassa

Oman työn saannin mahd. vaikeuksien syiden arviointi

#### ETNINEN IDENTITEETTI

Inkerinsuomalaisuus/suomalaisuus (Venäjällä) perheessä

Inkeriläisyys /suomalaisuus / venäläisyys Suomessa

Oma suhde suomalaisuuteen / inkeriläisyyteen / venäläisyyteen

Kulttuuriset arvot ja tavat

#### VUOROVAIKUTUS

Siteet lähtömaahan (Venäjälle/Viroon)

Kontaktit maanmiehiin ja suomalaisen valtakulttuurin edustajiin

Syrjintään tai rasismiin liittyvät kokemukset

PALKO-paluumuuttajien koulutusprojekti (projektiin osallistuneille)

Kokemukset PALKO-projektista



LIITE 2

Ulkomaalaisten työttömyysaste (arvio) 31.12.1998 ja 31.9.1999

kansalaisuus	väestö 31.12.98 Tilasto- keskus	työvoima 31.12.98 (arvio)	työttömät 31.12.98	työttömyysaste 31.12.1998 (arvio) %	väestö 30.9.99 Väestörek. keskus	työvoima 30.9.99 (arvio)	työttömät 30.9.99	työttömyysaste 30.9.1999 (arvio) %
IRAK	2 670	634	594	93,8	2 834	680	661	97,2
IRAN	1 706	502	369	73,6	1 841	555	474	85,4
SOMALIA	5 371	1 111	726	65,4	4 594	956	737	77,1
VIETNAM	1 965	736	554	75,2	1 845	705	499	70,8
BOSNIA-HERTS.	1 496	514	385	75,0	1 565	549	370	67,4
JUGOSLAVIA+LTV	2 935	1 051	657	62,5	3 346	1 204	703	58,4
MAROKKO	542	357	234	65,6	527	349	200	57,3
VENÄJÄ+NL	20 489	8 600	4 772	55,5	21 245	8 979	4 829	53,8
UKRAINA	766	322	184	57,1	821	345	166	48,1
TURKKI	1 737	937	366	39,0	1 733	949	357	37,6
THAIMAA	1 084	440	176	40,0	1 155	472	172	36,5
VIRO	10 340	4 285	1 575	36,8	10 606	4 460	1 561	35,0
INTIA	566	250	83	33,2	613	274	70	25,6
ITALIA	685	387	68	17,6	726	416	82	19,7
RANSKA	715	343	60	17,5	782	389	67	17,2
NORJA	507	219	24	11,0	527	236	36	15,3
PUOLA	698	332	60	18,1	707	340	50	14,7
KANADA	579	240	32	13,3	604	250	36	14,4
TANSKA	528	259	36	13,9	541	265	36	13,6
KIINA	1 650	605	95	15,7	1 615	592	80	13,5
ISO-BRITANIA	2 058	1 151	172	14,9	2 138	1 222	155	12,7
RUOTSI	7 756	3 084	354	11,5	7 802	3 107	348	11,2
SAKSA	2 072	1 073	126	11,7	2 113	1 109	120	10,8
USA	2 001	730	84	11,5	2 067	767	80	10,4
ALANKOMAAT	538	299	32	10,7	560	315	25	7,9
<b>MUUT MAAT</b>	<b>13 606</b>	<b>6 202</b>	<b>1 964</b>	<b>32</b>	<b>13 881</b>	<b>6 237</b>	<b>2 511</b>	<b>30</b>
<b>KAIKKI ULKOMAALAISET</b>	<b>86 060</b>	<b>34 661</b>	<b>13 782</b>	<b>40</b>	<b>86 788</b>	<b>35 722</b>	<b>13 764</b>	<b>39</b>

Lähde: Työministeriö 1999

LIITE 3

Suomen ulkomaalaisväestö 1980-98

Vuosi	Ulkomaan kansalaiset	Ulkomailla syntyneet	Vieras-kieliset
1980	12 843	39 153	9 146
1981	13 667	41 229	9 629
1982	14 282	43 677	10 334
1983	15 659	46 112	11 347
1984	16 765	48 120	12 191
1985	17 034	49 747	12 959
1986	17 269	51 192	13 767
1987	17 730	52 885	14 925
1988	18 676	55 056	16 537
1989	21 174	58 775	19 488
1990	26 255	64 922	24 783
1991	37 579	77 088	35 498
1992	46 250	85 580	43 898
1993	55 587	94 641	53 254
1994	62 012	100 415	59 459
1995	68 566	106 303	65 649
1996	73 754	111 131	70 941
1997	80 600	118 070	78 366
1998	85 060	125 050	86 085

Vieraskieliset = muut kuin suomen-, ruotsin- ja saamenkieliset

Lähde: Tilastokeskus

(Siirtolaisuusinstituutti 1999,  
[http://www.utu.fi/erill/instmigr/fin/f\\_14.htm](http://www.utu.fi/erill/instmigr/fin/f_14.htm))